

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Arvydas Pocius

**LIFE RETROSPECTIVE OF PERSONS WHO COMMITTED MURDERS
(CRIMINOLOGICAL ANALYSIS)**

Summary of Doctoral Dissertation

Social sciences, Law (01S)

Vilnius, 2009

The Doctoral Dissertation was prepared during the period of 2004–2009 at Mykolas Romeris University

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Genovaitė Babachinaitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

The Doctoral Dissertation is defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University:

Chairman:

Prof. Dr. Justinas Sigitas Pečkaitis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Members:

Prof. Habil. Dr. Borisas Melnikas (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Management and Administration – 03 S)

Assoc. Prof. Dr. Jonas Prapiestis (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Assoc. Prof. Dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Dr. Rokas Uscila (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Opponents:

Assoc. Prof. Dr. Armanas Abramavičius (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Prof. Habil. Dr. Viktoras Justickis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

The public defence of the Doctoral Dissertation will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on the 25th May 2009, at 3:00 PM, in the Senate Hall (Room II-230) of Mykolas Romeris University.

Address: Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

The summary of Doctoral Dissertation was sent out on the 24th April 2009.

The Doctoral Dissertation is available for review at Martynas Mazvydas National Library of Lithuania (Gedimino Av. 51, Vilnius, Lithuania) and at the library of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius, Lithuania).

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Arvydas Pocius

**ASMENŲ, PADARIUSIŲ NUŽUDYMUS, GYVENIMO RETROSPEKTYVA
(KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ)**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01S)

Vilnius, 2009

Disertacija rengta 2004–2009 metais Mykolo Romerio universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Genovaitė Babachinaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S)

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Justinas Sigitas Pečkaitis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Nariai:

prof. habil. dr. Borisas Melnikas (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas – 03 S)

doc. dr. Jonas Prapiestis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

doc. dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

dr. Rokas Uscila (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Oponentai:

doc. dr. Armanas Abramavičius (Vilniaus universitetas socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

prof. habil. dr. Viktoras Justickis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. gegužės 25 d. 15 val. Mykolo Romerio universiteto Senato salėje (II-230 aud.).

Adresas: Ateities g. 20, LT- 08303, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2009 m. balandžio 24 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo (Gedimino pr. 51, Vilnius, Lietuva) ir Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20, Vilnius, Lietuva) bibliotekose.

LIFE RETROSPECTIVE OF PERSONS WHO COMMITTED MURDERS (CRIMINOLOGICAL ANALYSIS)

Summary

The research problem. One could not state that persons who committed murders and their crimes have been left aside without any regard of investigators. On the contrary, both in Lithuania and in the world this problem has been analyzed by a number of well-known criminologists, wide studies have been performed, many works written, including those with a great impact on the development of the criminology. Lately, theoretical issues of violent criminality have been solved; scientific debates what crimes could be attributed to violent ones have been started in Lithuania. In her article on violent criminality, G. Babachinaitė raises the following points: the conception of the contemporary violent criminality, tendencies of violent criminality prevailing in Lithuania, peculiarities of the violent criminality expression¹. No analysis of life retrospective of persons who committed murders and no retrospective studies have been performed with such kind of criminals in Lithuania. Many notable scientists, such as D. Farrington, A. Blumstein, D. West, R. Loeber, H. Snyder, T. Dishion, G. Patterson et al.² analyzed longitudinal studies³ of lives of persons who had committed various crimes. These authors studied ways of life of persons who had committed (would commit) crimes of different kinds, however, they did not explore lives of persons who had committed murders exceptionally. It is not possible to do this by means of employing longitudinal studies (it is not possible to distinguish a group of children who will commit murders alone). It is only possible to examine life retrospectives of persons who committed murders employing a retrospective study⁴.

---

¹ Babachinaitė G. The conception of violent criminality, tendencies and contemporary peculiarities in Lithuania // *Jurisprudencija. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai.* – Nr. 1 (103), 2008. P. 16–21.

² Farrington D. P. Criminal Career Research In The United Kingdom // *The British Journal Of Criminology.* – 32, 1992. P. 521–536; Blumstein A., Cohen J., Farrington D. P. Criminal Career Research: Its Value For Criminology // *Criminology.* – 26 (1), 1988. P. 1–35; West D. J., Wright R. A Note On Long-Term Criminal Career // *The British Journal Of Criminology.* – 21 (4), 1981. P. 375 – 376; Loeber R., Snyder H. N. Rate Of Offending In Juvenile Careers: Findings Of Constancy And Change In Lambda // *Criminology.* – 28 (1), 1990. P. 97–109; Dishion T. J., Patterson G. R., Stoolmiller M., Skinner M. L. Family, School, And Behavioral Antecedents To Early Adolescent Involvement With Antisocial Peers // *Developmental Psychology.* – 27, 1991. P. 172–180.

³ Longitudinal studies are researches of social sciences, including long-term studies of the same group, using a questionnaire, survey or both. Studies mostly continue for a very long period of time (more than time years). Longitudinal studies in the criminology are usually employed in a criminal career analysis to determine the relation between juvenile delinquency and adult criminality, also their influence on the criminal specialization.

⁴ Retrospective studies are researches of social sciences analyzing the past of individuals. This is a new stage of the development of criminological studies. The existing criminological studies provide a number of interesting data about

The relevance of the dissertation. The life of a human being is one of the fundamental values of our society. Personal inviolability is established by Article 21 of the Constitution of the Republic of Lithuania⁵. The life of a human being is not only an eminently *significant* public good but also a *fundamental* good in many other respects. No other rights of a human being may be established and no other public goods be secured without proper protection of the life. The life of a human being must be instated first and only then freedom, honour, civil rights etc.

Both criminal enforcement institutions and the community strongly respond to any murder. It would be difficult to mention any other crime so firmly condemned from the point of view of the moral and recruiting so much effort to outguess, clear, assess legally and punish a criminal. Finally, there is much attention granted to a murder, alongside other violent crimes, in the National Crime Prevention and Control Programme⁶. As violent crimes are critically dangerous, the violent crime prevention and control is recognized as a priority trend (the National Crime Prevention and Control Programme, Chapter VII, Point 53). Point 54 states that domestic violence is mostly related to conflict states, therefore speaking about their prevention, the most important role must be given to the general education advancing the cultural standard, as well as to the special education developing skills of conflict resolution without violence. These are really abstract statements. Firstly, it should be cleared what specific situations of personality development lead to violent crimes in the future, murders in our case, what factors and trifle features determine the formation of a personality who will commit a murder. To cure decease, you need to know its pathogenic factors, thus in criminological examinations a deeper analysis of all factors causing the capability of a person to commit a grave violent crime is also required.

However, despite the established exclusive importance of the life protection and all efforts of the legislator, criminal enforcement institutions and many other bodies, this constitutional provision is not properly implemented. According to the murder statistics, in Lithuania, around 300 murders are committed every year. 280 murders were recorded in 2007, in 2006 - 294, in 2005 – 390, in 2004 – 345. The highest number of murders was achieved in 1994 – 524 murders recorded. That year 14,2 murders fell to 100 000 of population. This fact was mostly related to the privatization period in Lithuania when the society was rapidly structured. Since 1994 the number of recorded deliberate crimes (with criminal attempts) has been decreasing. In 1995 13,8 murders fell

---

reasons and factors of violent behaviour and murders. However, we have significantly less knowledge about correlations of these factors, their stimulation, and time of exposure. A retrospective study allows filling this gap and move from the study of separate factors to the study of the system of factors laid down in time.

⁵ The Constitution of the Republic of Lithuania // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁶ National programme of crime prevention and control approved by the decree No. IX-1383 of the Seimas of the Republic of Lithuania as of 20 March 2003 // Valstybės žinios, 2003, Nr. 32-1318.

to 100 000 of population, in 1996 – 11,2; in 1997 – 10,9; in 1998 – 10,0; in 1999 - 9,7; in 2000 – 11,3; in 2001 – 10,8; in 2002 – 9,0; in 2003 – 10,7; in 2004 – 10,0; in 2005 – 11,4; in 2006 – 8,6; and in 2007 – 8,3⁷. Though the number of murders has decreased noticeably, Lithuania still “outpaces” many countries, such as Austria, Italy, Israel, Slovenia, Switzerland, where these numbers to 100 000 of population are 1,8, 2,9, 3,9, 2,9 and 2,5 respectively (the data of 2003). It shows gross reserves in protection of the lives of the Lithuanians⁸.

Thereupon, one of the most significant aims is seeking for more effective means to stop this type of crime. Initially, legal means must be improved. Means of law, especially of the criminal law, should act more precisely and efficiently on persons likely to commit such a crime. New non-legal means intended for the enforcement of the criminal law have an equal importance. The essential precondition for the preparation of more improved legal and non-legal means is deeper knowledge of their object of action – a person who committed a murder. The better knowledge of his personality, development, a situation the preparation for commission a crime was brewing up and realized in is, the more improved prevention means will be created on the basis of this knowledge.

The aim of the research – to analyze the life retrospective of persons who committed murders.

The subject of the research – the criminological analysis of the life retrospective of persons who committed murders.

The tasks of the research:

1. To review criminological theories and researches, performed abroad, of the personalities of persons who committed murders and their crimes, and to structure on this basis factors that play the most important role in making up persons’ minds to commit a crime according to these theories and researches.

2. To find out the place and value of these factors in the etiology of murders committed in our country.

3. To define the key stages of the development of persons who committed murders and their social environment; to specify the distribution of factors determining a murder according to these stages, also peculiarities of the exhibition of these factors in different stages.

---

⁷ Data of the Centre for Crime Prevention in Lithuania. <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus11.htm>, 20-12-2008.

⁸ International statistics. European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics - 2006 (3e). Police statistics. The Centre for Crime Prevention in Lithuania. http://www.nplc.lt/stat/int/eurosource-3/O&B_241_h01_tcm12-126270.pdf, 11-04-2008; World Homicide Rates. <http://www.benbest.com/lifeext/murder.html>, 11-04-2008.

4. To create the typology of persons who committed murders (murderers) according to the results of the research.

The hypotheses of the research:

1. Criminological factors leading to some criminal behaviour of persons who committed murders are in principle similar to those leading to such crime in other European countries and the USA.

2. In Lithuania, there exist certain peculiarities of the personalities of persons who committed murders and their social situation, directly or indirectly related to the social-economical situation of the country and its historical development.

3. Criminogenic factors leading a person to a murder form at the very first stages of the personality development (childhood, adolescence) and their criminogenic impact differs in each stage of the personality development.

4. It is possible to distinguish two or more types of persons who committed murders that are different according to the development of criminogenic characteristics and factors leading the appearance of these characteristics.

The research resources:

1. Laws of the Republic of Lithuania and European Union.

2. Lithuanian and foreign publications on criminology, criminal law, sociology, psychology, psychiatry, pedagogy, medicine etc.

3. Statistical data.

Scientific novelty of the research and its value. Within this research, murder factors described in the major criminological theories and cleared in studies of other countries are systematically analyzed in Lithuania for the first time. The systematic review of murder theories and research results was performed in the dissertation for the first time; also their exhibition under Lithuanian conditions was examined.

The contribution of the dissertation into the general development of the criminology is referable to a murderer⁹, the analysis of the development retrospective and the exposition of their personal development and peculiarities in different stages of the development. The dissertation analyzes the life retrospective of murderers, also assesses their lives, and distinguishes key factors of their lives leading to a likely murder. The murderer typology was created on the grounds of the data of the retrospective study. This typology may be employed in creating the prevention

---

⁹ Hereinafter the term “persons who committed murders” referred to as “murderers”.

programme of violent criminal behaviour. The study results can be used in further researches of this field in respect of other criminals, also in the resocialization of persons who committed murders and were sentenced.

Approbation of the research results. The research results have been published in five scientific articles. Additionally, the following scientific papers have been produced on the topic of the dissertation:

1. Homicide Motives (On The Basis Analysis Of Procedural Documents), produced in the XV International Scientific Conference on European Psychology and Law, 29 June – 3 July 2005, Vilnius. The paper produced on 30 June 2005.

2. “Sense of wellbeing and emotional state of persons sentenced to imprisonment for violent crimes”, produced in the conference of doctoral students and young scientists of Sociology in Kaunas Technology University. The paper produced on 19 October 2007.

The dissertation statements defended:

1. The current criminology theories and foreign researches provided an abundant system of factors of the personality of persons who committed murders and the appearance of its criminal behaviour. The defended statement is that these factors exactly play an essential role in the personality development and commission of murders in Lithuania.

2. The strains of a person who committed a murder and the peculiarities of the situation determining a murder are the outcome of the long-term development (from the childhood). Starting from the childhood period and later in the adolescence and youth, persons who committed murders demonstrate peculiarities reflecting their antisocial development.

3. Antisociability of a person who committed a murder (inner readiness to commit a crime) is accumulated in different stages of his development. Antisociability develops under the principles of accumulation and consolidation. Each stage of the development of a person who committed a murder and his immediate social environment specifically contributes into the general antisocial personal development and increases the crime risk.

4. Development of personal features leading to murders is an outcome of the increase of a multisided antisociability covering all fundamental personal aspects. The individual stages of an antisocial development can be distinguished.

Research methods:

1. The analysis of scientific sources. A number of criminological, psychological, psychiatric, pedagogic and medicinal sources were analyzed in the dissertation. Additionally, many sources on

results of longitudinal studies were examined. This research deals with studies of lives of persons who committed murders before and at the time of the committed murder.

2. Method of system analysis. “System analysis is a methodological trend of a scientific study based on the examination of an elaborated monolithic object with many elements, ratios and intercourse of their entirety”¹⁰. The research was also based on systematic studies of various researches, including murder researches. The Synthetic model of the criminal personality¹¹ was created according to the system analysis and it is basically supported with the retrospective study of lives of murderers and results of the factor analysis.

3. Biographical method made the analysis of certain dossier data of murderers available (one dossier of a person who committed a murder or murders may provide information about his biography and data of some relatives and their social reality). Practically, “the dossier data base” of 521 murderers was created.

4. Survey of murderers and convicted for theft offences (the questionnaire). The study was conducted in the Lukiškių investigation insulator-prison on September 2006. 86 persons imposed life sentences for murders (according to Article 129 (2) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania) were given the questionnaires. They were filled in by 44 lifers, others refused to do this. Moreover, questionnaires were given to 86 convicted for theft offences. 58 persons convicted for theft offences (according to Article 178 (2) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania) were included into the study scope, other refused to fill in the questionnaires.

The eligibility of the questionnaire used in the research was evaluated according the *Cronbach alfa* index. The χ^2 criterion was used to assess the reliability of differentials. While verifying statistical hypotheses, the reliability level of 5 per cent when $p < 0,05$ – differentials between findings statistically significant, $p > 0,05$ – differentials between findings statistically insignificant, was selected. The research findings were processed with the programme SPSS 13.0. Hereinafter this research is referred to as the check study.

5. Survey of murderers (Questionnaire LR¹²) (*Lithuanian – Klausimynas GR*).

The complex questionnaire consists of 206 questions made and based on the E. Durkheim anomy theory, R. Merton strain theory, E. Sutherland’s differential association theory, T. Hirschi, D. Matza theory of social control, R. Quinney theory of social constructionizm of a crime, also on the methods created and supported by N. L. Piquero and M. D. Sealoc (University of Florida, the

---

¹⁰ Tidikis R. Study methods of social sciences: coursebook. – V.: LTU, 2003. P. 437.

¹¹ Pocius A. The Synthetic model of the criminal personality // Teisė. Vilniaus universitetas. Mokslo darbai. – T. 64, 2007. P. 92–109.

¹² LR – life retrospective.

USA)¹³, intended for the assessment of criminal behaviour of teenagers (boys and girls). *Cronbach alfa* index of the Interpersonal aggression questionnaire by N. L. Piquero and M. D. Sealoc is 0,83, *Cronbach alfa* index of the Property crime questionnaire is 0,87.

To check how the questionnaire works (to find out if the convicts understand questions herein), a testing study was performed in the Lukiškių investigation insulator-prison in September-November 2006. In September-November questionnaires were given to all 86 lifers. In September, they were filled in by 56 of them, and in November – by 48 lifers. Having conducted a repeated study, findings were similar (Spearman correlation index was 0,81). *Cronbach alfa* index of our questionnaire was 0,79.

The survey of murderers was performed in Alytus Correction House, Marijampolė Correction House, Pravieniškės 2nd Correction House-Settlement Colony and Lukiškių investigation insulator-prison in March 2007. Correction Houses and Lukiškių investigation insulator-prison, where the research was performed, were selected with the Random number generator in SPSS package. In total, 931 questionnaires were distributed in the said correction houses and Lukiškių investigation insulator-prison. 93 murderers (45,1 per cent.) filled in the questionnaires in Alytus Correction House, in Marijampolė Correction House this was done by 102 murderers (51,3 per cent), in Pravieniškės 2nd Correction House-Settlement Colony – by 222 (63,2 per cent), in Lukiškių investigation insulator-prison – by 104 (59,4 per cent). 521 murderers filled in the questionnaires overall (56 per cent of all persons sentenced for murders in places of imprisonment). The rest 410 murderers refused to fill in the questionnaires and these numbers are 113 murderers in Alytus Correction House, 97 in Marijampolė Correction House, 129 in Pravieniškės 2nd Correction House-Settlement Colony, and 71 in Lukiškių investigation insulator-prison. All questionnaires were taken back from places of confinement on 12 May 2007.

The eligibility of the questionnaire used in the research was assessed according to the *Cronbach alfa* index. While verifying statistical hypotheses, the reliability level of 1 per cent when $p < 0,01$ – differentials between findings statistically significant, $p > 0,01$ – differentials between findings statistically insignificant, was selected. The research findings were processed with the programme SPSS 13.0. Hereinafter this research is referred to as the selective study.

6. Content-analysis of criminal cases. “In the most general sense, the content-analysis is a technique allowing reliable conclusions after an impartial and systematic examination of the text peculiarities”¹⁴. The content-analysis method was employed to consider 87 criminal cases in the

---

¹³ Piquero N. L., Sealock M. D. Gender and General Strain Theory: A Preliminary Test Of Brooidy and Agnew's Gender/GST Hypotheses // Justice Quarterly. – 20 (1), 2004. P. 125–158.

¹⁴ Tidikis R. Study methods of social sciences: coursebook. – V.: LTU, 2003. P. 498.

Vilnius District Court in 2004. The research showed what motives of the murder prevailed in the cases of those tried for murder for the first time and what motives dominated among recidivists who committed murders in criminal cases. Hereinafter this research is referred to as the motive study.

7. Analysis of the state statistical data. For more comprehensive evaluation of social demographic data of murderers, statistical data about all suspected (accused) murder cases recorded throughout 2000-2007, i.e. persons who were suspected (accused) according to Article 105 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania¹⁵ (valid till 1 May 2003) and Article 129 (2) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania¹⁶ (valid from 1 May 2003.), from the Department of Information Technology and Communication under the Ministry of the Interior according to the inquiry of 22 January 2008. This data was inquired because having performed the selective study, it showed that over a half of murderers (53,3 per cent) had been punished for a qualified murder. In January-April of 2000–2003 there was statistic data about 561 persons suspected (accused) of committed murders according to Article 105 received. Additionally, in the period from May-December 2003 to 2007 statistical data about 694 persons suspected (accused) of committed murders according to Article 129 (2) of the Criminal Code was received from Statistical profile 30 (hereinafter Statistical profile 30) approved by the order No. 1V-160 of the Minister of the Interiors of the Republic of Lithuania as of 8 May 2003 “On the Approval of the Instruction for Centralized Accounting of Criminal Acts, Persons Committing them and Victims”¹⁷. Altogether, the statistic data of 1255 persons suspected (accused) of committed murders was received. The data of each year is analyzed in Chapter Two of the dissertation, as well as the data of victims suffering from a criminal act provided for in Article 129 (2) according to Statistical profile 50 (hereinafter Statistical profile 50) approved by the mentioned order of the Minister of the Interior of the Republic of Lithuania.

8. Study of lifers for murders employing the test FAM¹⁸ (*Lithuanian – SAN*) in order to assess sense of wellbeing of the convicts. In the abbreviation FAM, F stands for “feelings”, A – “activeness”, and M – “mood”. The test has a form of a table with pairs of words reflecting different characteristics of feelings, activeness and mood. The category of feelings contains the following features: good-bad feelings, I feel strong-weak, capable for work – incapable for work, powerful-powerless, tensed-relaxed, healthy-sick, rested-tired, fresh-flappy. The activeness category includes: passive-active, slothful-alert, slow-quick, stagnant-energetic, apathetic-exalted, indifferent-exited,

---

¹⁵ The Criminal Code of the Republic of Lithuania // Valstybės žinios, 1961, Nr. 18–147.

¹⁶ The Criminal Code of the Republic of Lithuania // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

¹⁷ The order No. 1V-160 of the Minister of the Interiors of the Republic of Lithuania as of 8 May 2003 “On the Approval of the Instruction for Centralised Accounting of Criminal Acts, Persons Committing them and Victims“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 50-2230; 2006, Nr. 79-3118.

¹⁸ Malinauskas R. The basics of sport psychology: coursebook. – Kaunas: LKKA, 2003.

drowsy-astir, tired-active, inattentive-conscious, absent-minded-attentive. The mood category includes: joyful-sad, mood good-bad, happy-unhappy, merry-moody, spirited-melancholic, jolly-sorrowful, calm-worried, optimistic-pessimistic, hopeful-disappointed, pleased-displeased. The results of the FAM test were evaluated according to the 9 point system as follows: 1–4 points – a low rate, 5 points – an average level, 6–9 points – a high level. Findings showed a typical correlation of arithmetic averages for each word pair (Spearman index values are from 0,87 to 0,98 ($p < 0,05$)). To evaluate sense of wellbeing of lifers, the test “Thermometer” by J. Kiseliov was employed¹⁹. “Thermometer” is a ten-point scale. The person being studied person had to mark the level of wellbeing experienced at the moment of the study. The data was interpreted as following: 0–3 points – unsatisfactory emotional state, 4–6 – moderate emotional state, 7–10 – satisfactory emotional state. The scale eligibility was estimated according to the *Cronbach alfa* index (0,86). The date of the study was September 2006, the place - Lukiškių investigation insulator-prison. Questionnaires were distributed to all 86 persons imposed life sentence for murders. 44 of them filled in the questionnaires, the rest refused to do this. The questionnaires were also distributed to 86 convicted for theft offences, and they were filled in by 52 of them.

9. Methods of mathematic statistics. (χ^2 and other non-parametric criteria, correlation and factor analysis). The essence of the factor analysis method is that empirical factors are considered as results of other factors²⁰. In our research, the factor analysis method is employed to find the correlation of certain factors of the childhood, youth and the period of two months before the crime of murderers. Our findings did not show that the data of the factor analysis would help create the typology of persons who committed murders (murderers) or other criminals. Additionally, there were employed methods of component rotation, cluster analysis, discriminant analysis, *Cronbach alfa* indexes, Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy (KMO)).

The dissertation structure and relevant results. The dissertation consists of the introduction, four chapters and conclusions. The references and the list of publications of the doctoral candidate are given at the end of the paper.

Chapter 1 “The review of researches on acts of murder and persons who committed murders” analyzes scientific theories about persons who committed murders, also statements of sociocultural, psychiatric, psychological biological theories concerning persons who committed murders, discusses studies of criminological retrospectives, and examines the typology of persons who committed murders.

---

¹⁹ Марищук В. Л., Блудов Ю. М. Методики психодиагностики в спорте. (Methods of psychodiagnostics in sports). – Москва: Просвещение, 1990.

²⁰ Haley J. F. Statistics A Tool For Social Research (7 th ed.). – Thompson Learning, 2005.

Chapter 2 “The criminological analysis of the statistic data of recorded persons suspected (accused) of murders in Lithuania” provides the criminological analysis of the statistic data recorded persons suspected (accused) of murders in Lithuania (according to Article 105 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and (or) Article 129 (2) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania).

Chapter 3 “The criminological study results and their comparative discussion” discusses the results of the criminological study and provides the comparison of studies performed by other scientists.

Chapter 4 “Statistical types formed upon opinions of persons who committed murders about life conditions in the childhood, youth and before crimes” provides statistical types (created on the basis of the selective study data) formed upon opinions of persons who committed murders about life conditions in the childhood, youth and before crimes. Since there are three types of persons who committed murders distinguished, it is suggested performing resocialization considering these types.

There is one diagram, 20 figures, 27 tables and 65 annexes enclosed into the dissertation.

Chapter 1 states that a number of well-known, world famous and Lithuanian criminologists and criminalists demonstrate their interest in persons who committed murders. In Lithuania, while investigating murders, the most significant achievements resulted from examinations of the condition and tendencies of murders. Much attention is paid to the tendencies of murders and other violent crimes, whereas studies of persons who committed murders still lack such attention. Here, their social demographic features (their age, education, sex) are analyzed mostly. However, the said sociodemographic characteristics provide a superficial definition of a small part of the criminal personality. We also lack studies analyzing those features that play the key role in the development of the personality who will be capable of a murder, as well as studies analyzing criminological theories about persons who committed crimes.

The foreign criminology has been examining murders for almost two centuries. The murderer’s personality, the crime situation and circumstances, factors leading to a crime – all this attracted attention of many scientists. In the contemporary criminology, studies of murders and murderers face specific difficulties (in this case, longitudinal studies, widely employed with other (in particular violent) crimes, cannot be used as the murder is a rare crime and it is practically impossible to distinguish a group of people (for example, children) who will definitely commit murders). Similarly, one of the most important issues is the problem of retrospective. Any scientific theory of murders is based on statements about factors from the past that finally led a person to a

crime. Therefore, to check these statements, we need to indicate causal relations of factors from the past of persons who committed murders and the present.

The first paragraph of Chapter 1 reviews sociocultural theories of persons who committed crimes. In these sociocultural theories, they look for causes of a violent behaviour, as well as causes of a murder, in the social environment. This environment is understood as a relevant or sufficient condition to vary from social norms. This paragraph discusses statements of the structural theory (E. Durkheim and E. K. Wilson), the strain theory (R. K. Merton), the differential association theory (E. H. Sutherland), the social control theory (T. Hirschi), the subcultural theory (M. E. Wolfgang and F. Ferracuti), the social constructionism theory (R. Quinney and J. Best) of persons who committed murders, the impact of inadequate communication on persons who committed murders (K. Guterrez-Lobos and R. Eher), the role of sex in commission of murders (R. L. Lenton), the influence of the public attention on persons who committed murders (G. M. Gresswell and C. R. Hollin).

The second paragraph of Chapter 1 reviews statements of psychiatric theories about persons who committed murders. Works of such authors as W. C. Myers, L. Reccoppa, K. Burton and R. McElroy are examined, also the impact of psychosis and schizophrenia on them is reviewed. The researches of D. T. Lunde were used to determine that all serial murders are mentally ill. The researches of E. W. Hickey show that the influence of multiple personality disorder on persons who committed murders has not been determined yet. This paragraph also deals with the impact of central nervous system disorders on murderers (S. Hirose, A. Singh, R. M. Holmes and S. T. Holmes). According to the studies of A. Singh feelings or mood is not the reason directly conditioning the fact of a murder. The results of our selective study show that feelings have an insignificant influence on commission of murder. 4,2 per cent (N=521) of murderers killed because of a bad temper at that time. No facts prove a specific influence of psychopathic disorder on commission of murder and J. MacCulloch's studies prove that the role of psychosis is only secondary (if any) in the origin of crimes. The impact of addictive substances on persons who committed murders was analyzed by such authors as M. P. Dietz, D. J. Sears, C. A. Scrapec, G. M. Gresswell, C. R. Hollin and other scientists. The impact of addictive substances in murders confirms the influence of acting – the reward (pleasure) a criminal received from the crime committed evokes positive enhancement and wish to repeat the crime. This is confirmed with findings of our selective study – drunkenness and drug intoxication were relevant factors in commission of murder.

The third paragraph of Chapter 1 provides statements of psychological theories about persons who committed murders. In psychological theories, the causes of murders are related to disorders of the personality development. This paragraph also reviews statements of the psychodynamic theory about persons who committed murders and discusses the following authors of this theory: D. F.

Lowenstein, B. J. Gallagher, J. Levin and J. A. Fox, together with statements of the frustration (aggression) theory (L. Berkowitz), the development theory (D. J. Sears, S. E. Brown, G. M. Gresswell, C. R. Hollin, R. P. Brittain et al.), the personality theory (V. A. Price, M. Daly, M. Wilson), and cognitive statements of the adequacy theory (J. Archer et al.) about persons who committed murders.

The fourth paragraph of Chapter 1 discusses biological theories about persons who committed murders. The reasons of murders are related to the biochemical structure of the body. It also considers evolutionary theories about persons who committed murders and the influence of biochemical processes on them (D. Olweus). There is the role of genetics in the murder genesis (M. R. Schoenberg, K. Duff, R. L. Dorfman) and the impact of chromosomal anomalies on a likely murder genesis explored in this paragraph.

The fifth paragraph of Chapter 1 discusses theories and studies of crime retrospective and notes that the criminology science makes its first more active steps in exploring retrospectives and the retrospective aspect is examined according to the results of performed longitudinal studies. Generally, aspects of age and aggression, age and crimes of different kinds are analyzed. The paragraph explores the essence of the criminogenic development and rises the issue what the essence of the criminogenic development consists of: whether these are fundamental criminogenic factors or this is a process of criminogenic factors (“a ball” of various factors stimulating one another) that had some influence on the development of some criminal behaviour. D. P. Farrington’s studies show that most probably this is a process and an early beginning of the criminal behaviour is related to persistent future crimes. Our selective study confirms this idea. The criminal career of persons who committed murders had started at a very young age, even at 8 (1,5 per cent.), the most frequent age of the first crime was 16 – 13,1 per cent (N=403).

This paragraph also discusses the Russian school of criminology, little explored and paying much attention to the development of a criminal personality. Their approach is based on the so called development of a “criminal” or “antisocial” in a wider sense personality. This happens, according to the representatives of this school, through the accumulation of a certain “antisocial”, “criminal” potential the increase of which results in the increase of the risk of a crime and load on further resocialization.

Various representatives of the Russian criminological school present different concepts of “the criminal potential” – the development of an antisocial personality. According to this theory, the typology of a criminal depends on the development degree of that antisocial “potential”, “orientation” and etc.

It is considered how the personality of a criminal, the criminal personality and its development are viewed in works of Russian scientists.

The sixth paragraph of Chapter 1 discusses the typology definition, authors who created types of criminals, also authors who created types of persons who committed murders, defines requirements for the typology of criminals, analyses the necessity of such typology. The proposed typologies are based on few (several) features (mostly according to the MMPI scale). The paragraph states that a universal typology of persons who committed murders (murderers), that is the typology based on the wholeness of factors of the murder's behaviour. The efficient typology must be multi-dimensional: it must be grounded on all basic features; therefore statistic types formed on the opinions of persons who committed murders about life conditions in the childhood, adolescence and before the murder were created according to the findings of the retrospective study. These three types are the following: a murderer-violator, a murderer-drug addict and a murderer related to organized criminals.

Chapter 2 discusses the social-demographic characteristic of recorded persons suspected (accused) of murders in Lithuania and analyses the data received from the Department of Information Technology and Communication under the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania. According to this data, the age, sex, citizenship, nationality, education, social state of recorded persons suspected (accused) of murders are analyzed, also the number of such persons who studied in an educational institution, the number of recorded persons suspected (accused) of murders who committed criminal acts but were not prosecuted, how many of them were punished an administrative violation of law; how many of them were drug or alcohol intoxicated at the moment of the murder; how many of them were suspected (accused) of the murder with accomplices, belonging to an organized group or criminal association, how many of them were applied the Law on the Organized Criminality Prevention, how many persons suspected (accused) of murders were recorded already after the conviction; how many persons suspected (accused) of murders had been recognized by courts as recidivists, how many persons were suspected (accused) of murders repeatedly (special recidivists), how many persons suspected (accused) of murders had committed a criminal act within one year after leaving a correctional institution; how many suspected (accused) of murders had served their sentence in a prison of a foreign country. The statistical data of 2000–2007 are analyzed.

Chapter 3 discusses findings of the selective criminological study and reviews factors and increasing the possibility of a criminal behaviour and contributing to the stable growth of the personal criminogenic development and commission of murder in the future.

The first paragraph of Chapter 3 discusses social features of parents of persons who committed murders, taking into account the following features resulting their social status and situation: the age of the expecting mother, parents in the childhood or their absence, the age of parents at the moment of their divorce, the influence of the foster home on the development of a criminal behaviour, education of parents, their previous convictions, residence, drinking, also brothers and sisters of persons who committed murders, their number or their absence, as well as which child in the family a person who committed murder was.

The second paragraph analyses social traits of persons who committed murders, the macro environment they were born in, the age they committed murders at, when they got married or started cohabitation; education of their spouses (cohabitants); their prosecutions and prosecutions of their relatives and other persons living together with persons who committed murders; residence or its absence. The paragraph reviews the number of previous convictions of persons who committed murders, the number of years spent in a place of imprisonment, at what age they were during the first conviction, and the age they committed the first crime they were not necessarily convicted.

The third paragraph analyses indexes of hyperactivity, distractibility problems, brain traumas, impulsiveness and the lack of self-control. A significant part of persons who committed murders underwent treatment for mental diseases – 16,5 per cent (N=521), for alcohol and drug addiction – 15,5 per cent (N=521), suffered brain traumas – 40,7 per cent (N=521). Our study findings decisively witness that biological traits of persons who committed murders exist and are rather sharp. These are a biological outcome of social problems. The study findings confirm that persons who committed murders demonstrate the lack of self-control, aggressiveness, they are quick at taking offence, and had distractibility problems in their childhood.

The fourth paragraph analyses the influence of family and upbringing problems on persons who committed murders, the development of their criminal behaviour. The following factor encourage such behaviour: inefficient communication (there was some communication between parents and future murderers in the childhood and adolescence, issues were raised but not solved efficiently; the lack of care and psychological child separation (his factor correlated to parent negligence, distrust of future murderers and disbelief in their parents); the different upbringing interaction and overcontrol (future murders were applied different upbringing methods – strict upbringing or absolute indulgence). This paragraph also reviews the paradigms of upbringing within a family existing today and influencing a criminal behaviour in the future.

The fifth paragraph explores the impact of school on murderers and reviews their level of background: 41,7 per cent (N=499) of murderers had a secondary education; 22,7 per cent – the

basic education and less, 22,0 per cent did not finish school, 11,2 per cent – the primary education, 3,0 per cent – incomplete higher education, 1,0 per cent of murders were illiterate, 0,8 per cent of them got higher education. One more negative tendency in Lithuanian schools was identified such as indifference of teachers towards their students. The question “Did teachers hate you?” was given positive answers by 18,3 per cent of persons who committed murders, 20,8 per cent were not able to judge if they had been hated but they had been indifferent. 16,8 per cent (N=501) of murderers were expelled from schools. The level of the background of persons who committed murders corresponds with the education level of the Lithuanians.

The sixth paragraph analyses the impact of informal groups on persons who committed murders. There exists a correlation of murderers, belonging to organized criminals and belonging of their friend to organized criminal groups. Even 82,7 per cent of murderers belonged to organized criminals and the same number (82,7 per cent) of their friends also belonged to such groups. However, official data shows different facts. The state statistics shows that in 2006 m. there were 6,9 per cent of murderers that had links to the organized criminality, and in 2007 there none of them with any links to such structures according to the data the state statistics data. To reduce the number of organized criminals, it is proposed to introduce the general property and income declaration (to limit possibilities of organized criminals to legalize incomes form criminal actions; when the number of organized criminals is reduced, the number of murders should also decrease).

The seventh paragraph discusses the impact of work activity on persons who committed murders. The study shows the age when murderers started earning for living independently (64,5 per cent (N=407) of them started earning for living before 18 inclusive), their profession (68,1 per cent (N=501) of murders had a profession), their dismissals on the employer’s initiative (79,8 per cent (N=521)). The work activity factors does not play any significant role in the murder etiology in Lithuania– 49,6 per cent (N=464) of murderers had a job. The majority of murderers did some unskilled work at the moment of the crime (47,6 per cent), 37,2 per cent (N=468) were skilled workers. The results of our selective study do not support studies of R. D. Crutchfield and S. R. Pitchford – nonetheless a great number of murderers were skilled workers.

The eighth paragraph discusses characteristics of physical and psychical experience of murderers and their victims. 86,6 per cent (N=409) of murderers express regrets regarding the crime committed. Additionally, the factors leading to physical and psychical experience of victims and repentance factors: the factor of sadistic emotion exhibition, the factor of crime situation impact, and repentance factor. The factor of sadistic emotion exhibition explains over 30 per cent of dispersion. The factor of crime situation impact – over 21 per cent of dispersion, and the repentance factor – 20 per cent. The latter, explaining a greater per cent of dispersion is more relevant.

The ninth paragraph analyses social relations of murderers and their experience characteristics. Persons who committed murders have their hobbies, endeavour to be in the lead, have close friends, angst, are distinguished for tenacity, they had means of living before the murder, were interested in sex in their teens, also violence and other prohibited areas, there were moments in their lives when they had to do something immediately, finally, they sometimes tell stories against somebody. Persons who committed murders have their own social needs as anybody else. The findings of our selective study show that the social status of murderers did not actually change according to their residence. The majority of murderers lived at the same place they were born and before the murder. There is no vertical social upturn according to residences and locations of murderers in their lives. 34,2 per cent of murderers speak for the life sentence, 27,6 per cent speak for the death penalty. 35,7 per cent of murderers state that their relatives refuse to visit them in their place of imprisonment. This clearly demonstrates that one third of murderers are outsiders.

The tenth paragraph discusses the characteristic of deviant behaviour of murders and its interpretation. It also discusses such traits of deviant behaviour as alcohol – 2,8 per cent (N=423) used alcohol at the age of 10, at 12 - 13 m. – 4,3 per cent of murders. The highest point of alcohol abuse among murders was achieved when they were 16 and amounted 20,1 per cent; at 18 alcohol was used by 19,9 per cent of murders. At the age of 16, more than a half of all murderers used alcohol; smoking (the selective study shows that 54,5 per cent (N=413) of murderers started smoking at 15), drug usage (the selective study shows that 85,4 per cent (N=499) of murderers used drugs), punishments for thefts or damage of property (51 per cent (N=504), administrative penalties for legal offences (55,4 per cent (N=502). This paragraph analyses answers of murderers about the penalty expected for the murder - 35,8 per cent (N=407) of them could not say what penalty was imposed for a murder; speaking about thoughts of murderers at the moment of the crime, 8,2 per cent of murderers were thinking of the criminal liability but expected to avoid it (N=421). The murderers' opinion about things that could have prevented them from commission of murder was also examined. Their responses were divided according to age periods. Additionally, the factors that could impel them to commit murders were analyzed. The factor analysis pointed out three factors that could impel to commit murders: drugs (explains over 64 per cent of dispersion), insufficiency of money (explains around 19 per cent of dispersion) and alcohol (explains around 10 per cent of dispersion).

The eleventh paragraph discusses court situation of persons who committed murders. The results of the selective study show that the majority of murderers (53,3 per cent) (N=521) were convicted for a qualified murder. The largest number of crimes (62,1 per cent (N=278) were committed under a lucrative impulse. The factors effecting the implementation of justice were

identified: the factor of understanding the judges in court (explains around 50 per cent of dispersion), a clear factor of understanding the criminal procedure (explains around 22 per cent of dispersion), the factor of the defender's efforts to help (explains around 18 per cent of dispersion).

Chapter 4 creates statistical types formed upon the opinions of murderers about their life conditions in the childhood, adolescence, and before commission of murder. The following factors of life conditions in the childhood are identified: the factor of the violent behaviour model in the childhood, the factor of inadequate child control in the childhood, the factor of violence in respect of children in the childhood. The following factors were indicated in the adolescence period of murderers: tendency to violence, disposition to drug addiction, lack of estimation. The youth of murderers was attributed the following factors: insufficiency of money (lack of estimation), aggression at work and at home, belonging to organized criminal groups in the youth and later. Life conditions of murderers before commission of crimes were very complicated. The following factors were observed in murderers two months before crimes: outburst of violence, drug trafficking with violence, damages incurred.

Afterwards, the ratio of life conditions of murderers in the childhood, adolescence, youth and two month before the murder. Life conditions in the period of adolescence seem to have the greatest influence on the criminal behaviour of murderers. This period influences the development of the criminal behaviour the most – 61,8 per cent, then goes life conditions two months before the crime (19,5 per cent) and the influence of life conditions in the childhood takes 14,4 per cent. The youth period totals only 4,3 per cent

The paragraph introduces types of persons who committed murders (murderers): a murderer-violator, a murderer-drug addict and a murderer related to organized criminals; and distinguishes the main differences among them.

The first paragraph of Chapter 4 summarizes the data of the selective study and states that there has been no panoramic view of persons who committed murders presented in the world. Individual factors effecting commission of murder have been analyzed. These factors are compared with the factors identified in the selective study. The level of wellbeing and emotional state of lifers was evaluated similarly; it was compared with the level of wellbeing and emotional state of convicted for theft offences. The study shows that 48 per cent of sentenced to life penalty feel themselves rather satisfactory, 41 per cent – bad, 11 per cent – good. 35 per cent of convicted for theft offences describe their feelings as good, 12 per cent – as satisfactory, 23 per cent – as bad. It was determined that the level of wellbeing of convicted for theft offences was statistically higher ($p < 0,05$) in comparison with indexes of lifers.

The level of wellbeing of convicted for theft offences was statistically higher ($p < 0,05$) than of lifers: bad feelings - 43 per cent, whereas only 25 per cent of convicted for theft offences described their emotional state as bad. Considering these study findings and the Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole) as of 24 September 2003, the Recommendation Rec(2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners as of 9 October 2003, it is proposed to stipulate a possibility of conditional release applied to lifers for murders in laws of the Republic of Lithuania. Such changes would make the Lithuanian criminal policy milder.

The conclusions and propositions:

1. Having reviewed criminological theories and studies of murderers and their crimes, we can classify factors that play a relevant role in the murder etiology. The following factors are distinguished: factors of improper upbringing, family factors, school factors, informal group factors, work activity factors, social intercourse factors, psychical, psychological, and biological factors.

2. The following factors are the most relevant in the etiology of murders committed in our country:

Factors of improper upbringing. It is determined that children who became murderers in future had been bred improperly. They asked for attention but were not paid any, took efforts to solve their problems, discuss them their parents but the latter remained indifferent to problems of their children. The study shows that murderers were bred differently: one parent was strict, the other – permissive. **Family factors.** The families upbringing future murderers were less socially adapted (parents were less educated), more disorganized (a larger number of incomplete families) and antisocial (convictions were more frequent, more drinking parents). Moreover, these were families with multiple problems (young age of mothers, larger number of children). Hence, a great part of murderers had a worse in comparison to their contemporaries “take-off”. Their socialization was initially burdened with family problems. **Factors of informal group** (82,7 per cent of murderers belonged to organized criminals; $p < 0,01$). **Social intercourse factors** (27,6 per cent of murderers speak for the death penalty, 17,7 per cent of murderers have no persons to trust. 35,7 per cent of murderers are not visited by relatives, their social relations have been broken – they are outsiders). **Psychical factors** (85,4 per cent of murderers use drugs). 56,3 per cent of murderers started using drugs at the age of 20. 39,0 per cent were lightly intoxicated with drugs or alcohol at the moment of the murder, 31,0 per cent – highly intoxicated, 30,0 per cent of them were not

intoxicated. 43,4 per cent of murderers find this intoxication as very high at the moment of the crime). **Psychological factors** (45,0 per cent of murderers are impulsive (apt to take offence), 30,5 per cent are aggressive (nervous), 32,8 per cent suffered from distractibility in the childhood). **Biological factors** (a great number of murderers (40,7 per cent) had brain traumas – these are biological outcome of social problems).

The work activity and school factors does not play any significant role in the murder etiology in Lithuania – 49,6 per cent (N=464) of murderers had a job. The majority of murderers did some unskilled work at the moment of the crime (47,6 per cent), 37,2 per cent (N=468) were skilled workers. The level of the background of persons who committed murders corresponds with the education level of the Lithuanians. 41,7 per cent of murderers had a secondary education (according to the data of 2006, the largest number of the Lithuanian (around 610 thousand) had a secondary education).

3. The following factors in the childhood led to future criminal behaviour: the factor of the violent behaviour model in the childhood, the factor of inadequate child control in the childhood, the factor of violence in respect of children in the childhood.

It was determined that the following negative factors of family and improper upbringing effected criminal behaviour in the childhood: inefficient communication (there was some communication between parents and future murderers in the childhood and adolescence, issues were raised but not solved efficiently); the lack of care and psychological child separation (his factor correlated to parent negligence, distrust of future murders and disbelief in their parents); the different upbringing interaction and overcontrol (future murders were applied different upbringing methods – strict upbringing or absolutely indulgence).

The adolescence of murderers is characterized with the following factors: tendency to violence, disposition to drug addiction, lack of estimation.

The youth of murderers was attributed the following factors: insufficiency of money (lack of estimation), aggression at work and at home, belonging to organized criminal groups in the youth and later.

The most significant factor of life conditions of murderers was an outburst of violence before commission of murder (the key trait – 2 months before commission somebody was hurt but this person did not need any medicinal care), the second factor is drug trafficking, and the third – damage incurred.

The period of adolescence and life conditions throughout this period influences the development of the criminal behaviour the most – 61,8 per cent, then goes life conditions two

months before the crime (19,5 per cent) and the influence of life conditions in the childhood takes 14,4 per cent. The youth period totals only 4,3 per cent.

41 per cent of lifers describe their feelings as bad, 43 per cent of them described their emotional state as unsatisfactory.

4. Following findings of the retrospective study, three statistical types of persons who committed murders were distinguished: a murderer-violator, a murderer-drug addict and a murderer related to organized criminals.

Pursuant to the conclusions above, the following propositions can be made:

1. Families of complicated socialization should be recommended the programs of development of social skills.
2. Psychologists and social workers of child education institutions should pay a special attention to the development of social skills and drug usage prevention in the periods of childhood and adolescence.
3. In correctional institutions, persons convicted for murders should be applied practical training of emotional state regulation.
4. In correctional institutions, three different programmes should be employed in the resocialization of murderers. These are: the Programme of the social communication development should be applied for the resocialization of murderers attributed to the type of a murderer-violator; the Drug usage prevention programme should be applied with murderers attributed to the type of a murderer-drug addict; and the Programme of the development of independence and problem solution skills should be applied with murderers attributed to the type of a murderer related to organized criminals.
5. Considering that during the selective research it has been determined that a significant part of murderers started using drugs in their early adolescence – 1,4 per cent of murderers started using drugs at the age of 13, 9,5 per cent – at the age of 14, 10,8 per cent – at 16. Additionally, 25,3 per cent of murderers, when asked what should be done for laws prevented persons from commission of a crime – a murder, suggest compulsory treatment for drug addiction. Hence, we offer to treat persons using drugs for drug addiction systematically.
6. Following the Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole) as of 24 September 2003²¹, the Recommendation Rec(2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life

---

²¹ Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole). [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)22](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)22), 15-08-2008.

sentence and other long-term prisoners as of 9 October 2003²², also considering that wellbeing and emotional state of lifers in places of imprisonment are unsatisfactory, it is suggested to stipulate a possibility to apply conditional release (parole) to lifers in the Penitentiary Code of the Republic of Lithuania, that is:

1) to supplement Article 157 of the Penitentiary Code of the Republic of Lithuania “Provisions on conditional release from correctional institutions” with Point 5 and set it out as follows:

„5) persons imposed life sentence who served the sentence of 25 years of the life sentence.“

2) to supplement Article 157 of the Penitentiary Code of the Republic of Lithuania “Provisions on conditional release from correctional institutions” with Clause 7 and set it out as follows:

„7. The term of conditional release (parole) applied to a lifer shall be from 4 to 10 years. A specific term of conditional release (parole) shall be indicated in the resolution of the county court on the release of a convict from a correctional institution.“

3) to acknowledge Point 2 of Article 158 (1) of the Penitentiary Code of the Republic of Lithuania “Non-application of conditional release (parole) from a correctional institution”.

4) to supplement Article 164 of the Penitentiary Code of the Republic of Lithuania “Offering on the release of a convict from correctional institutions” with Clause 4¹ and set it out as follows:

„4¹. In case the court refuses the conditional release (parole) of a lifer from a correctional institution, reoffering is allowed not earlier than 2 years from the date of the resolution to refuse the conditional release (parole).“

7. Considering that the conditional release or non-release of a lifer from a correctional institution is related to the implementation of the criminal policy, we propose to supplement Article 362 of the Code of Criminal Procedure “Procedure of resolution of issues related to the judgment“ with Clause 2¹ and set it out as follows:

„2¹. While hearing the issue to release a lifer, the presence of the head of the penal institution, the convict, the prosecutor and the defender in the court hearing is mandatory.“

---

²² Recommendation Rec(2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=75267&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogo=FFAC75>, 15-08-2008.

ACADEMIC PUBLICATIONS

1. Pocius A. Concept of the criminal personality in the context of criminological concepts of Russian authors // *Jurisprudencija*. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai. – Nr. 5(95), 2007. P. 71–77.
2. Pocius A. Influence of a family and school on formation of criminal behaviour of individuals sentenced to life for murder // *Jurisprudencija*. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai. – Nr. 10(100), 2007. P. 52–59.
3. Pocius A. The Synthetic model of the criminal personality // *Teisė*. Vilniaus universitetas. Mokslo darbai. – T. 64, 2007. P. 92–109.
4. Pocius A. Comparison of physical and emotional state of persons sentenced to life imprisonment for murder and persons sentenced for theft offences // *Health science: public health, medicine, and nursing*. – Nr. 3(50), 2007. P. 894–897.

Other academic publication in the field of the Doctoral Dissertation

1. Pocius A. Sense of wellbeing and emotional state of persons sentenced to imprisonment for violent crimes // *Inter disciplinary discourse in social sciences: experience, possibilities and limits: summaries of speeches produced in the conference of doctoral candidates and young scientist of social sciences*. – Kaunas: Kaunas Technology University, 2007, P. 98-101.

Arvydas Pocius

ASMENŲ, PADARIUSIŲ NUŽUDYMUS, GYVENIMO RETROSPEKTYVA (KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ)

Santrauka

Tiriamoji problema. Negalima teigti, kad nužudymą padarę asmenys ir jų nusikaltimas nesulauktų tyrėjų dėmesio. Atvirkščiai, tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje šia problema užsiiminėjo daugelis labiausiai žinomų kriminologų, buvo atliekami platūs tyrimai, buvo parašyta daug darbų, taip pat ir padariusių didelį poveikį visai kriminologijos mokslo raidai. Pastaruoju metu Lietuvoje sprendžiamos teorinės smurtinio nusikalstamumo problemos, kyla mokslinės diskusijos, kokius nusikaltimus galime priskirti smurtiniams. G. Babachinaitė straipsnyje apie smurtinį nusikalstamumą kelia šiuos klausimus: kokia šiuolaikinio smurtinio nusikalstamumo samprata, kokios smurtinio nusikalstamumo tendencijos Lietuvoje, kokie šiuolaikiniai smurtinio nusikalstamumo raiškos ypatumai¹. Asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo retrospektyva plačiau nagrinėjama nebuvo. Lietuvoje retrospektyviniai tyrimai su jokiais nusikaltėliais nebuvo atliekami. Įvairius nusikaltimus padariusių asmenų gyvenimo longitudinaliniai tyrimai² buvo nagrinėjami tokių garsių mokslininkų kaip D. Farrington, A. Blumshtein, D. West, R. Loeber, H. Snyder, T. Dishion, G. Patterson ir kitų³. Šie autoriai tyrė įvairių rūšių nusikaltimus padariusių (padarysiančių) asmenų gyvenimo kelią, tačiau vien asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo kelio netyrinėjo. Tai padaryti longitudinaliais tyrimais neįmanoma (neįmanoma išskirti vaikų, kurie ateityje padarys tik nužudymus, grupės). Asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo retrospektyvą įmanoma iširti tik taikant retrospektyvinį tyrimą⁴.

¹ Babachinaitė G. Smurtinio nusikalstamumo samprata, tendencijos ir šiuolaikiniai raiškos ypatumai Lietuvoje // *Jurisprudencija. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai.* – Nr. 1 (103), 2008. P. 16–21.

² Longitudiniai tyrimai – tai socialinių mokslų tyrimai, apimantys ilgalaikes studijas su ta pačia asmenų grupe, naudojant anketavimą, apklausą arba abu metodus. Studijos dažniausiai yra tęsiamos labai ilgą laiko tarpą (dažniausiai keliolika metų). Longitudiniai tyrimai kriminologijoje paprastai naudojami tiriant kriminalinę karjerą, kad būtų galima nustatyti santykį tarp paauglių nusikalstamumo ir suaugusiųjų nusikalstamumo, taip pat jų įtaką nusikaltėlių specializacijai.

³ Farrington D. P. Criminal Career Research In The United Kingdom // *The British Journal Of Criminology.* – 32, 1992. P. 521–536; Blumstein A., Cohen J., Farrington D. P. Criminal Career Research: Its Value For Criminology // *Criminology.* – 26 (1), 1988. P. 1–35; West D. J., Wright R. A Note On Long-Term Criminal Career // *The British Journal Of Criminology.* – 21 (4), 1981. P. 375 – 376; Loeber R., Snyder H. N. Rate Of Offending In Juvenile Careers: Findings Of Constancy And Change In Lambda // *Criminology.* – 28 (1), 1990. P. 97–109; Dishion T. J., Patterson G. R., Stoolmiller M., Skinner M. L. Family, School, And Behavioral Antecedents To Early Adolescent Involvement With Antisocial Peers // *Developmental Psychology.* – 27, 1991. P. 172–180.

⁴ Retrospektyvinis tyrimas – socialinių mokslų tyrimas, nagrinėjantis asmenų praeitį. Jis yra naujas kriminologinių tyrimų raidos etapas. Esami kriminologiniai tyrimai teikia nemažai įdomių duomenų apie smurtinio elgesio ir nužudymų priežastis ir veiksnius. Tačiau kur kas mažiau žinoma apie šių veiksmių tarpusavio ryšius, skatinimą jų poveikio laiką. Retrospektyvinis tyrimas kaip tik ir leidžia užpildyti šią spragą ir pereiti nuo atskirų veiksmių prie laike išdėstytos veiksmių sistemos tyrimo.

Darbo aktualumas. Asmens gyvybė yra viena iš pamatinių mūsų visuomenės vertybių. Asmens neliečiamybę įtvirtino Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnis⁵. Žmogaus gyvybė yra ne tik itin *svarbus* visuomeninis gėris. Ji taip pat yra *pamatinis* gėris daugelio kitų atžvilgiu. Taip yra dėl to, kad be gyvybės apsaugojimo visos kitos asmens teisės negali būti užtikrintos ir visi kiti visuomeniniai gėriai negali būti apsaugoti. Pirmiausia turi būti užtikrinta asmens gyvybė, po to jau laisvė, garbė, pilietinės teisės ir pan.

Nužudymas sukelia itin stiprias tiek baudžiamosios justicijos, tiek visuomenės reakcijas. Sunku paminėti kokį nors kitą nusikaltimą, kuris būtų taip ryžtingai smerkiamas doroviškai, kuriam įspėti, išaiškinti, teisiškai įvertinti ir nusikaltėliui nubausti būtų skiriama tiek dėmesio. Pagaliau nužudymui kartu su kitais smurtiniais nusikaltimais skiriamas ypatingas dėmesys Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje⁶. Kadangi smurtiniai nusikaltimai yra labai pavojingi, todėl smurtinių nusikaltimų prevencija ir kontrolė yra pripažįstama prioritetine kryptimi (Nacionalinės nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programos VII skyriaus 53 punktas). 54 punkte konstatuojama, kad smurtas šeimoje, buityje dažniausiai yra susijęs su konfliktingomis situacijomis, todėl jų prevencijoje svarbų vaidmenį reikia skirti tiek bendrajam švietimui keliant kultūros lygį, tiek specialiajam švietimui, konfliktų sprendimo be smurto gebėjimų ugdymui. Tai labai abstraktūs teiginiai. Pirmiausia reikia išsiaiškinti, kokios konkrečios asmenybės raidos aplinkybės ateityje paskatina padaryti smurtinius nusikaltimus, mūsų atveju – nužudymus, kokie faktoriai ir dar mažesni požymiai lemia asmenybės, kuri vėliau padarys nužudymą, formavimąsi. Kad gydytum ligą, reikia labai gerai žinoti ją sukeliančius veiksniai, todėl ir kriminologiniuose tyrimuose reikia giliai išnagrinėti visus faktorius, lėmusius asmenybės sugebėjimą padaryti labai sunkų smurtinį nusikaltimą.

Tačiau nepaisant pripažintos išimtinės gyvybės užtikrinimo svarbos, nepaisant visų įstatymo leidėjo, baudžiamosios justicijos ir daugybės kitų institucijų pastangų, ši Konstitucijos nuostata nėra tinkamai įgyvendinama. Kaip rodo nužudymų statistika, Lietuvoje pastaruoju metu kasmet įvyksta apie 300 nužudymų. 2007 m. buvo užregistruota 280 nužudymų, 2006 m. – 294, 2005 m. – 390, 2004 m. – 345. Didžiausias nužudymų skaičius Lietuvoje buvo užregistruotas 1994 m. – registruoti 524 nužudymai. Tais metais 100 000 gyventojų teko 14,2 nužudymų. Daugiausia tai buvo siejama su privatizacijos laikotarpiu Lietuvoje, kai vyko spartus visuomenės struktūrizavimasis. Po 1994 m. registruotų tyčinių nužudymų (su pasikėsinimais) skaičius mažėja. 1995 m. 100 000 gyventojų teko 13,8 nužudymų, 1996 m. – 11,2; 1997 m. – 10,9; 1998 m. – 10,0; 1999 m. – 9,7; 2000 m. – 11,3;

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. IX-1383 patvirtinta Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa // Valstybės žinios, 2003, Nr. 32-1318.

2001 m. – 10,8; 2002 m. – 9,0; 2003 m. – 10,7; 2004 m. – 10,0; 2005 m. – 11,4; 2006 m. – 8,6; 2007 m. – 8,3⁷. Nors nužudymų skaičius gerokai sumažėjęs, tačiau Lietuva vis tiek „lenkia“ daugelį kitų šalių, pvz., Austriją, Italiją, Izraelį, Slovėniją, Šveicariją, kur nužudymų skaičius 100 000 gyventojų atitinkamai tenka 1,8, 2,9, 3,9, 2,9 ir 2,5 (2003 m. duomenys) rodo didelius rezervus užtikrinant Lietuvos piliečių gyvybės saugumą⁸.

Dėl to vienas iš svarbiausių uždavinių yra ieškoti veiksmingesnių priemonių šiam nusikaltimui stabdyti. Visų pirma tai tobulesnės teisinės priemonės. Įstatymo, ypač baudžiamojo, priemonės turėtų daug tiksliau ir veiksmingiau veikti asmenis, kurie gali padaryti tokį nusikaltimą. Ne mažiau svarbios ir naujos neteisinės priemonės, skirtos baudžiamojo įstatymo poveikiui užtikrinti ir sustiprinti. Būtina prielaida tobulesnėms teisinėms ir neteisinėms priemonėms parengti yra platesnės ir gilesnės žinios apie jų veikimo objektą – nužudymą padariusį asmenį. Kuo daugiau žinoma apie jo asmenybę, vystymąsi, aplinkybes, kuriomis brendo ir realizavosi jo pasirengimas padaryti nusikaltimą, tuo tobulesnės bus šių žinių pagrindu sukurtos prevencijos priemonės.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo retrospektyvą.

Tyrimo dalykas – asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo retrospektyvos kriminologinė analizė.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti kriminologines teorijas ir užsienio šalyse atliktus nužudymus padariusių žmonių asmenybės bei jų nusikaltimų tyrimus ir tuo pagrindu susisteminti veiksniai, kurie pagal šias teorijas ir tyrimus vaidina esminį vaidmenį apsprendžiant nusikaltimo padarymą.
2. Išaiškinti šių veiksmų vietą ir reikšmę mūsų šalyje padaromų nužudymų etiologijoje.
3. Apibūdinti pagrindinius asmenų, padariusių nužudymus, ir jų socialinės aplinkos raidos etapus. Patikslinti nužudymą apsprendžiančių veiksmų pasiskirstymą pagal tuos etapus, šių veiksmų pasireiškimo įvairiais etapais ypatumus.
4. Remiantis tyrimo rezultatais, sukurti asmenų, padariusių nužudymus (žudikų), tipologiją.

Tyrimo hipotezės:

1. Kriminogeniniai veiksniai, sukeltys asmenų, padariusių nužudymus, nusikalstamą elgesį, iš esmės panašūs į tuos, kurie sąlygoja šio nusikaltimo padarymą kitose Europos šalyse ir JAV.

---

⁷ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro duomenys. <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus11.htm>, prisijungimo laikas 2008-12-20.

⁸ Tarptautinė statistika. Nusikalstamumo ir baudžiamojo teisingumo Europoje statistikos rinkinys - 2006 - trečiasis leidinys. Policijos statistika. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. http://www.nplc.lt/stat/int/eurosource-3/O&B_241_h01_tcm12-126270.pdf, prisijungimo laikas 2008-04-11; World Homicide Rates. <http://www.benbest.com/lifeext/murder.html>, prisijungimo laikas 2008-04-11.

2. Lietuvoje yra tam tikri asmenų, padariusių nužudymus, asmenybės ir jų socialinės padėties ypatumai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai susieti su šalies socialine ekonomine situacija ir jos istorinės raidos ypatumais.

3. Kriminogeniniai veiksniai, kurie paskatina asmenį padaryti nužudymą, formuojasi pradedant nuo pirmųjų asmenybės vystymosi etapų (vaikystės, paauglystės) ir jų kriminogeninis poveikis yra skirtingas kiekviename iš asmenybės raidos etapų.

4. Galima išskirti du ar daugiau asmenų, padariusių nužudymus, tipus, kurie skiriasi pagal kriminogeninių bruožų raidą ir šių bruožų atsiradimą skatinančius veiksnius.

Tyrimo šaltiniai:

1. Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktai.

2. Lietuvos ir užsienio šalių kriminologijos, baudžiamosios teisės, sociologijos, psichologijos, psichiatrijos, pedagogikos, medicinos ir kitų mokslų literatūra.

3. Statistiniai duomenys.

Darbo naujumas ir jo reikšmė. Mūsų tyrimas pirmą kartą vykdė sistemine nužudymo veiksmų, apibūdintų pagrindinėse kriminologinėse teorijose ir išaiškintų vykdant tyrimus kitose šalyse, tyrimą Lietuvoje. Disertacijoje pirmą kartą atlikta sisteminė nužudymų teorijų ir tyrimo rezultatų apžvalga ir sisteminimas, ištirtas jų pasireiškimas Lietuvos sąlygomis.

Disertacijos indėlis į bendrąjį kriminologijos mokslo vystymąsi siejamas su žudikų⁹ raidos retrospektyvos tyrimu bei jų asmenybės raidos ir ypatumais įvairiais vystymosi etapais išaiškinimu. Disertaciniame darbe išnagrinėta žudikų gyvenimo retrospektyva, įvertintas jų gyvenimo kelias, išskiriami esminiai jų gyvenimo kelio faktoriai, turintys įtakos galimam nužudymų padarymui, retrospektyvinio tyrimo metu gautų duomenų pagrindu sukurta asmenų, padariusių nužudymus, (žudikų) tipologija. Tipologijos pagrindu gali būti kuriamos smurtinio nusikalstamo elgesio prevencijos programos. Tyrimo rezultatai gali būti panaudoti tolesniems šios srities tyrimams kitų nusikaltėlių atžvilgiu, taip pat organizuojant asmenų, padariusių nužudymus ir nuteistų, resocializaciją.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Tyrimo rezultatai paskelbti penkiuose moksliniuose straipsniuose. Taip pat skaityti šie moksliniai pranešimai disertacinio darbo tema:

1. 2005 m. birželio 29 d.–liepos 3 d. Vilniuje vykusioje tarptautinėje XV Europos psichologijos ir teisės mokslinėje konferencijoje skaitytas pranešimas tema „Nužudymų motyvai (procesinių dokumentų analizės pagrindu)“ (Homicide Motives (On The Basis Analysis Of Procedural Documents)). Pranešimas skaitytas 2005 m. birželio 30 d.

---

⁹ Toliau tekste sąvoką „asmenys, padarę nužudymus“ dėl jos ilgumo trumpinsime ir vadinsime „žudikais“.

2. 2007 m. spalio 19 d. Kauno technologijos universitete Sociologijos doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencijoje skaitytas pranešimas „Nuteistųjų kalėti už smurtinius nusikaltimus savijauta ir emocinė būseną“.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Dabartinės kriminologinės teorijos ir užsienyje atlikti tyrimai pateikė gausią asmenų, padariusių nužudymus, asmenybės ir jos nusikalstamo elgesio atsiradimo veiksnių sistemą. Ginamas teiginys, kad būtent šie veiksniai vaidina esminį vaidmenį, sąlygojant asmenų, padariusių nužudymus, asmenybės vystymąsi ir nužudymų padarymą Lietuvoje.

2. Nužudymą padariusios asmenybės bruožai ir nužudymą determinuojančios situacijos ypatumai yra ilgalaikio (prasidedančio nuo vaikystės) vystymosi išdava. Pradedant nuo vaikystės laikotarpio ir toliau paauglystėje ir jaunystėje asmenys, padarę nužudymus, pasižymi ypatumais, kurie atspindi jų antisocialinį vystymąsi.

3. Asmens, padariusio nužudymą, antisocialumas (vidinis pasirengimas padaryti nusikaltimą) kaupiamas įvairiais jo raidos etapais. Antisocialumo vystymasis vyksta kaupimo ir sustiprinimo principu. Kiekvienas nužudymą padariusio asmens asmenybės ir jo artimiausios socialinės aplinkos raidos etapas įneša specifinį indėlį į bendrą antisocialų asmenybės raidą ir nusikaltimo rizikos didėjimą.

4. Nužudymų padarymą apsprendžiančių asmenybės bruožų formavimasis yra daugiašalis, visus svarbiausius asmenybės aspektus apimančio antisocialumo didėjimo galutinis rezultatas. Gali būti išskirti atskiri asmenybės antisocialaus vystymosi etapai.

Tyrimų metodai:

1. Literatūros šaltinių analizė. Disertacijoje išnagrinėtas gana platus kriminologinės, psichologinės, psichiatrinės, pedagoginės ir medicininės literatūros sąrašas. Daug literatūros išnagrinėta apie longitudinalių tyrimų rezultatus. Mūsų tyrimas yra asmenų, padariusių nužudymus, praėjusio gyvenimo kelio iki nužudymo padarymo, taip pat nužudymo padarymo metu, tyrimas.

2. Sisteminės analizės metodas. „Sistemine analizė – mokslinio tyrimo metodologinė kryptis, kurios pagrindas yra sudėtingo vientiso objekto su daugybe elementų, jų visumos santykių ir ryšių nagrinėjimas“¹⁰. Tyrime remtasi sisteminiiais įvairių mokslų tyrimais, apimančiais nužudymų tyrimus. Sisteminės analizės pagrindu buvo sukurtas Sintetinis nusikaltėlio asmenybės

---

¹⁰ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis. – V.: LTU, 2003. P. 437.

formavimosi modelis¹¹, jis iš esmės yra patvirtinamas žudikų gyvenimo kelio retrospektyviu tyrimu ir pagrįstas faktorinės analizės rezultatais.

3. Biografinis metodas įgalino ištirti žudikų tam tikrus anketinius duomenis (iš vienos asmens, padariusio nužudymą ar nužudymus, anketos galima sužinoti jo biografiją ir duomenis apie kai kuriuos jo artimuosius, jų socialinę realybę). Praktiškai sukaupta 521 žudiko „anketinė biografija“.

4. Žudikų ir nuteistų už vagystes apklausa (anketa). Tyrimas atliktas 2006 m. rugsėjo mėnesį Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime. Anketos buvo išdalytos visiems 86 nuteistiesiems iki gyvos galvos už nužudymus (pagal LR baudžiamojo kodekso 129 str. 2 d.). Anketas užpildė 44 nuteistieji iki gyvos galvos asmenys. Kiti nuteistieji iki gyvos galvos atsisakė pildyti anketas. Anketos taip pat buvo išdalytos 86 nuteistiesiems už vagystes. Į tiriamąją imtį pateko 58 už vagystes (pagal LR baudžiamojo kodekso 178 str. 2 d.) nuteisti asmenys. Kiti nuteistieji už vagystes atsisakė pildyti anketas.

Tyrimui naudoto klausimyno tinkamumas buvo vertinamas remiantis *Cronbach alfa* rodikliu. Skirtumų patikimumui įvertinti taikomas χ^2 kriterijus. Tikrinant statistines hipotezes, pasirinktas 5 proc. patikimumo lygmuo: kai $p < 0,05$ – skirtumai tarp duomenų statistiškai reikšmingi, $p > 0,05$ – skirtumai tarp duomenų statistiškai nereikšmingi. Tyrimų duomenys apdoroti statistine programa SPSS 13.0. Toliau tekste šis tyrimas vadinamas kontroliniu tyrimu.

5. Žudikų apklausa (Klausimynas GR¹²).

Kompleksinis klausimynas sudarytas iš 206 klausimų, sukurtų ir pagrįstų E. Durkheimo anomijos teorija, R. Mertono įtampos teorija, E. Sutherlando skirtingos asociacijos teorija, T. Hirshi ir D. Matza socialinių ryšių teorija, R. Quinney nusikaltimo socialinio konstrukcionizmo teorija, taip pat N. L. Piquero ir M. D. Sealoc (Floridos universitetas, JAV) sukurta ir pagrįsta metodika¹³, kuri buvo skirta įvertinti nusikalstamą paauglių (vaikinių ir merginų) elgesį. N. L. Piquero ir M. D. Sealoc sukurto Tarpasmeninės agresijos klausimyno *Cronbach alfa* rodiklis 0,83, Turtinių nusikaltimų padarymo klausimyno *Cronbach alfa* rodiklis 0,87.

Tam, kad būtų galima patikrinti, kaip veikia sukurtas klausimynas (išsiaiškinti, ar nuteistiesiems už nužudymus asmenims yra suprantami klausimai), buvo atliktas bandomasis tyrimas. Bandomasis tyrimas buvo atliktas 2006 m. rugsėjo ir lapkričio mėnesiais Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime. Rugsėjo ir lapkričio mėnesiais anketos buvo išdalytos visiems 86

¹¹ Pocius A. Sintetinis nusikaltėlio asmenybės formavimosi modelis // Teisė. Vilniaus universitetas. Mokslo darbai. – T. 64, 2007. P. 92–109.

¹² GR – gyvenimo retrospektyva.

¹³ Piquero N. L., Sealock M. D. Gender and General Strain Theory: A Preliminary Test Of Broody and Agnew's Gender/GST Hypotheses // Justice Quarterly. – 20 (1), 2004. P. 125–158.

nuteistiesiems iki gyvos galvos už nužudymus. Rugsėjo mėnesį anketas užpildė 56, lapkričio mėnesį – 48 nuteistieji iki gyvos galvos už nužudymus. Atlikus pakartotinį tyrimą gauti panašūs duomenys (Spirmeno koreliacijos koeficientas 0,81). Mūsų sudaryto klausimyno *Cronbach alfa* rodiklis yra 0,79.

Žudikų anketavimas vyko 2007 m. kovo mėnesį Alytaus pataisos namuose, Marijampolės pataisos namuose, Pravieniškių 2-siuose pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje ir Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime. Pataisos namai ir Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas, kuriuose buvo vykdomas tyrimas, buvo atrinkti SPSS pakete esančiu atsitiktinių skaičių generatoriumi. Iš viso buvo išdalyta 931 anketa visiems šiuose pataisos namuose ir Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime esantiems nuteistiesiems už nužudymus asmenims. Alytaus pataisos namuose į anketas atsakė 93 (45,1 proc.) už nužudymus nuteistieji asmenys, Marijampolės pataisos namuose – 102 (51,3 proc.), Pravieniškių 2-siuose pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje – 222 (63,2 proc.), Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime – 104 (59,4 proc.) už nužudymus nuteistieji asmenys. Į anketas iš viso atsakė 521 nuteistas už nužudymus asmuo (56 proc. įkalinimo įstaigose esančių nuteistųjų už nužudymus). Likusieji 410 žudikų atsisakė pildyti anketas. Alytaus pataisos namuose 113 žudikų atsisakė pildyti anketas, Marijampolės pataisos namuose – 97, Pravieniškių 2-siuose pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje – 129, Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime – 71. Visos anketos iš įkalinimo įstaigų buvo parsivežtos 2007 m. gegužės 12 d.

Tyrimui naudoto klausimyno tinkamumas buvo vertinamas remiantis *Cronbach alfa* rodikliu. Tikrinant statistines hipotezes, pasirinktas 1 proc. patikimumo lygmuo: kai $p < 0,01$ – skirtumai tarp duomenų statistiškai reikšmingi, $p > 0,01$ – skirtumai tarp duomenų statistiškai nereikšmingi. Skirtumų patikimumui įvertinti taikomas χ^2 kriterijus. Tyrimų duomenys apdoroti statistine programa SPSS 13.0. Toliau tekste šis tyrimas bus vadinamas atrankiniu tyrimu.

6. Baudžiamųjų bylų kontent-analizė. „Bendriausia prasme kontent-analizė yra technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas“¹⁴. Kontent-analizės metodu buvo išnagrinėtos 87 baudžiamosios bylos, nagrinėtos 2004 m. Vilniaus apygardos teisme. Tyrimu nustatyta, kokie nužudymo motyvai vyravo pirmą kartą teisiamų asmenų už nužudymus bylose ir kokie motyvai vyravo recidyvistų (bendrasis recidyvas), kurie padarė nužudymus, baudžiamosiose bylose. Toliau tekste šis tyrimas bus vadinamas motyvų tyrimu.

7. Valstybinės statistikos duomenų analizė. Kad būtų galima tinkamai įvertinti žudikų socialinius demografinius duomenis, pagal 2008 m. sausio 22 d. užklausimą buvo gauti statistiniai duomenys iš Informatikos ir ryšių departamento prie LR vidaus reikalų ministerijos apie visus per

---

¹⁴ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis. – V.: LTU, 2003. P. 498.

2000–2007 m. užregistruotus įtariamus (kaltinamus) nužudymų padarymu, t. y. asmenis, kurie buvo įtariamais (kaltinamais) pagal LR baudžiamojo kodekso¹⁵ (galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d.) 105 str. ir LR baudžiamojo kodekso¹⁶ (įsigaliojusio nuo 2003 m. gegužės 1 d.) 129 str. 2 dalį. Šių duomenų buvo prašoma todėl, kad atlikus atrankinį tyrimą nustatyta, kad daugiau kaip pusė žudikų (53,3 proc.) buvo bausti už kvalifikuotą nužudymą. Per 2000–2003 m. sausio–balandžio mėnesių laikotarpį gauti statistiniai duomenys apie 561 asmenį įtariamą (kaltinamą) pagal LR baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 105 straipsnį dėl padarytų nužudymų. Taip pat nuo 2003 m. gegužės–gruodžio mėn. iki 2007 m. statistiniai duomenys apie 694 asmenis įtariamus (kaltinamus) pagal BK 129 str. 2 dalį dėl padarytų nužudymų iš 30 statistinės kortelės (toliau tekste – 30 statistinė kortelė), patvirtintos LR vidaus reikalų ministro 2003 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 1V-160 „Dėl Nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusiųjų asmenų centralizuotos apskaitos instrukcijos patvirtinimo“¹⁷. Iš viso gauti 1255 asmenų, įtariamų (kaltinamų) dėl padarytų nužudymų, turimi valstybinės statistikos duomenys. Disertacijos antrame skyriuje analizuojami kiekvienų metų gautieji duomenys, taip pat gauti duomenys apie nukentėjusiuosius asmenis, kurie nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, numatytos BK 129 str. 2 d., pagal 50 statistinę kortelę (toliau tekste – 50 statistinė kortelė), kuri patvirtinta minėtu LR vidaus reikalų ministro įsakymu.

8. Nuteistųjų už nužudymus iki gyvos galvos tyrimas taikant SAN testą¹⁸, siekiant įvertinti nuteistųjų savijautą. SAN testo pavadinimas sudarytas iš pirmųjų žodžių raidžių: S – savijauta, A – aktyvumas, N – nuotaika. Testas sudarytas kaip lentelė, kurioje pateikiama žodžių porų, atspindinčių skirtingus savijautos, aktyvumo ir nuotaikos ypatumus. priešingos reikšmės. Savijautos kategorijai priklauso šie požymiai: savijauta gera-bloga, jaučiuosi stiprus-silpnas, darbingas-nedarbingas, kupinas jėgų-bejėgis, įsitempęs-atsipalaidavęs, sveikas-ligotas, pailsėjęs-nuvargęs, žvalus-suglebęs. Aktyvumo kategorijai priklauso šie požymiai: pasyvus-aktyvus, mažai judrus-judrus, lėtas-greitas, neveiklus-veiklus, apatiškas-pakilus, abejingas-sujaudintas, mieguistas-sujudęs, pavargęs-aktyvus, sunkiai suvokiantis-lengvai mąstantis, išsiblaškęs-atidus. Nuotaikos kategorijai priskiriami šie požymiai: linksmas-liūdnas, nuotaika gera-bloga, laimingas-nelaimingas, džiugus-niūrus, smagiai nusiteikęs-melancholiškas, džiaugsmingas-liūdnas, ramus-susirūpinęs, optimistas-pesimistas, kupinas vilčių-nusivylęs, patenkintas-nepatenkintas. Tyrimo SAN testu rezultatai buvo vertinami 9 balų sistema taip: 1–4 balai – žemas rodiklio lygis, 5 balai – vidutiniškas

¹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 1961, Nr. 18-147.

¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

¹⁷ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 1V-160 „Dėl Nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusiųjų asmenų centralizuotos apskaitos instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 50-2230; 2006, Nr. 79-3118.

¹⁸ Malinauskas R. Sporto psichologijos pagrindai: studijų knyga. – Kaunas: LKKA, 2003.

lygis, 6–9 balai – aukštas lygis. Nustatyta, kad tarp aritmetinių vidurkių kiekvienai žodžių porai yra būdingas glaudus ryšys (Spirmeno koeficiento reikšmės yra nuo 0,87 iki 0,98 ($p < 0,05$)). Siekiant įvertinti nuteistųjų už nužudymus iki gyvos galvos emocinę būseną taikytas J. Kiseliovo testas „Termometras“¹⁹. „Termometras“ – tai dešimties balų skalė. Tiriamajam reikėjo pažymėti tą emocinės būsenos lygį, kurį jis jautė tyrimo metu. Duomenys interpretuojami taip: 0–3 balų – bloga emocinė būseną, 4–6 – vidutiniška emocinė būseną, 7–10 – gera emocinė būseną. Skalės tinkamumas apskaičiuotas pagal *Cronbach alfa* rodiklį (0,86). Tyrimas buvo vykdomas 2006 m. rugsėjo mėnesį Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime. Anketos buvo išdalytos visiems 86 nuteistiesiems už nužudymą iki gyvos galvos. Anketas užpildė 44 nuteistieji iki gyvos galvos asmenys. Likusieji nuteistieji iki gyvos galvos atsisakė pildyti anketas. Anketos taip pat buvo išdalytos 86 nuteistiesiems už vagystes. Anketas užpildė 52 už vagystes nuteisti asmenys.

9. Matematinės statistikos metodai. (χ^2 ir kiti neparametriniai kriterijai, koreliacinė ir faktorinė analizė (svarbiausių komponentų metodas). Faktorinė analizės metodo esmė ta, kad matuojami empiriniai rodikliai yra laikomi kitų pasekmėmis²⁰. Mūsų tyrime faktorinės analizės metodas naudojamas asmenų, padariusių nužudymus vaikystės, paauglystės, jaunystės ir prieš du mėnesius iki nužudymo padarymo, tam tikrų faktorių koreliacijai rasti. Mūsų duomenys neleido aptikti, kad faktorinės analizės duomenimis būtų sukurta asmenų, padariusių nužudymus (žudikų), tipologija ar kitų nusikaltėlių tipologija. Taip pat naudojami komponentų rotacijos metodai, klasterinė analizė, diskriminantinė analizė, *Cronbach alfa* rodiklis, Kaizerio-Mejerio-Olkinio imties adekvatumo matas (KMO)).

Darbo struktūra ir svarbiausi rezultatai. Disertacija susideda iš įvado, keturių skyrių ir išvadų. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas ir doktoranto skelbtų mokslinių darbų sąrašas.

Pirmame skyriuje „Tyrimų apie nužudymus ir juos padariusius asmenis apžvalga“ analizuojami mokslinių teorijų teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus. Nagrinėjami socialinių-kultūrinių, psichiatrinių, psichologinių, biologinių teorijų teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus, aptariami kriminologiniai retrospektyvos tyrimai, taip pat nagrinėjama asmenų, padariusių nužudymus, tipologija.

Antrame skyriuje „Statistinių duomenų apie užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nužudymų padarymu Lietuvoje, kriminologinė analizė“ aptariama statistinių duomenų apie užregistruotus asmenis, įtariamus (kaltinamus) nužudymų padarymu Lietuvoje (pagal LR

---

¹⁹ Марищук В.Л., Блудов Ю. М. Методики психодиагностики в спорте. (Methods of psychodiagnostics in sports). – Москва: Просвещение, 1990.

²⁰ Haley J. F. Statistics A Tool For Social Research (7 th ed.). – Thompson Learning, 2005.

baudžiamojo kodekso 105 str. ir (arba) LR baudžiamojo kodekso 129 str. 2 d.), kriminologinė analizė.

Trečiame skyriuje „Atrankinio kriminologinio tyrimo rezultatai ir jų palyginamasis aptarimas“ aptariami atrankinio kriminologinio tyrimo rezultatai ir lyginami su kitų mokslininkų atliktais tyrimais.

Ketvirtame skyriuje „Statistiniai tipai, susiklostantys pagal asmenų, padariusių nužudymus, nuomones apie gyvenimo sąlygas vaikystėje, paauglystėje, jaunystėje ir prieš padarant nužudymą“ aptariami (atrankinio tyrimo duomenų pagrindu) sukurti statistiniai tipai, susiklostantys pagal asmenų, padariusių nužudymus, nuomones apie gyvenimo sąlygas vaikystėje, paauglystėje, jaunystėje ir prieš padarant nužudymą. Kadangi yra išskiriami trys asmenų, padariusių nužudymus (žudikų), tipai, siūloma resocializaciją atlikti atsižvelgiant į šiuos tipus.

Disertacijoje pateikiama viena schema, 20 paveikslų, 27 lentelės ir 65 priedai.

Pirmame skyriuje konstatuojama, kad asmenimis, padariusiais nužudymus, domisi nemažai garsių pasaulio ir Lietuvos kriminologų ir kriminalistų. Lietuvoje tiriant nužudymus daugiausia pasiekta nagrinėjant nužudymų būklę ir tendencijas. Nužudymų ir kitų smurtinių nusikaltimų tendencijoms skiriama pakankamai dėmesio, nužudymus padariusių asmenybės tyrimui kol kas skiriama mažiau dėmesio. Čia daugiausia nagrinėjami jų socialiniai demografiniai bruožai (amžius, išsilavinimas, lytis). Tačiau minėtos socialinės-demografinės charakteristikos tik gana paviršutiniškai apibūdina neįžymią nusikaltėlio asmenybės dalį. Trūksta tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjami bruožai, vaidinantys pagrindinį vaidmenį formuojantis asmenybei, kuri sugebės padaryti nužudymą, taip pat tyrimų, kuriuose būtų analizuojami kriminologinių teorijų teiginiai apie nužudymus padariusius asmenis.

Užsienio šalių kriminologija tiria nužudymus jau antrą šimtmetį. Žudiko asmenybė, nusikaltimo situacija ir aplinkybės, veiksniai, skatinantys padaryti nusikaltimą, – visa tai patraukė daugybės mokslininkų dėmesį. Dabartinėje užsienio kriminologijoje nužudymų ir asmenų, padariusių nužudymus, tyrimas susiduria su specifiniais sunkumais (šiuo atveju negalime taikyti gan plačiai taikomų kitiems (ypač smurtiniams) nusikaltimams naudojamų longitudinalių tyrimų. Mat nužudymas yra retas nusikaltimas ir praktiškai nepavyksta išskirti longitudinaliam stebėjimui grupės asmenų (pvz., vaikų), dėl kurių būtų žinoma, kad jie ateityje padarys nužudymus). Taip pat viena iš svarbiausių yra retrospektyvos problema. Bet kokia mokslinė teorija apie nužudymus remiasi teiginiais apie praeities veiksnius, kurie galiausiai paskatino asmenį padaryti nusikaltimą. Dėl to šiems teiginiais patikrinti reikia nustatyti priežastinius ryšius tarp nužudymą padariusių asmenų praeities veiksmų ir dabarties.

Pirmo skyriaus pirmame skirsnyje apžvelgiami socialinių-kultūrinių teorijų teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus. Socialinėse-kultūrinėse teorijose smurtinio elgesio, taip pat nužudymo priežasčių ieškoma socialinėje aplinkoje. Ši aplinka suprantama kaip būtina ar pakankama sąlyga nukrypti nuo socialinių normų. Apžvelgiami struktūrinės teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (E. Durkheim ir E. K. Wilson), įtampos teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (R. K. Merton), skirtingos asociacijos teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (E. H. Sutherland), socialinių ryšių teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (T. Hirschi), subkultūrų teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (M. E. Wolfgang ir F. Ferracuti), socialinio konstrukcionizmo teorijos (R. Quinney ir J. Best) teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus, neadekvataus bendravimo įtaka asmenims, padariusiems nužudymus (K. Guiterrez-Lobos ir R. Eher), lyties vaidmens įtaka nužudymų padarymui (R. L. Lenton), visuomenės dėmesio įtaka asmenims, padariusiems nužudymus (G. M. Gresswell ir C. R. Hollin).

Pirmo skyriaus antrame skirsnyje apžvelgiami psichiatrinių teorijų teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus. Nagrinėjami tokių autorių kaip W. C. Myers, L. Reccoppa, K. Burton, R. McElroy darbai, taip pat apžvelgiama psichozės ir šizofrenijos įtaka asmenims, padariusiems nužudymus. D. T. Lunde tyrimais nustatyta, kad visi masiniai žudikai yra psichiškai nesveiki. E. W. Hickey tyrimais nustatyta, kad daugybinio asmenybės sutrikimo įtaka nužudymus padariusiems asmenims nepasireiškia. Apžvelgiama centrinės nervų sistemos sutrikimų įtaka asmenims, padariusiems nužudymus (S. Hirose, A. Singh, R. M. Holmes ir S. T. Holmes). Pagal A. Singh tyrimus, nuotaika nėra ta priežastis, kuri turi tiesioginę įtaką nužudymų padarymui. Mūsų atrankinio tyrimo rezultatai rodo, jog nuotaika turi nežymią įtaką nužudymo padarymui. 4,2 proc. (N=521) žudikų nužudė dėl to, kad buvo blogos nuotaikos tuo metu. Psichopatijos įtaka nužudymų darymui nėra tiksliai nustatyta. J. MacCulloch tyrimai patvirtina, jog psichozė vaidina tik antraplanį vaidmenį (jeigu iš viso vaidina) nužudymų kilmėje. Priklausomybę sukeliančių medžiagų įtaką asmenims, padariusiems nužudymus tyrinėjo tokie mokslininkai kaip M. P. Dietz, D. J. Sears, C. A. Scrapec, G. M. Gresswell, C. R. Hollin ir kiti. Priklausomybę sukeliančių medžiagų įtaka nužudymuose patvirtina veikimo poveikį – atlygis (malonumas), gaunamas iš nusikaltimo, sukelia teigiamą pastiprinimą ir paskatina norą pakartoti nusikaltimą. Tą patvirtina ir mūsų atrankinio tyrimo rezultatai – apsvaigimas nuo alkoholio ar narkotikų buvo svarbus veiksnys darant nužudymą.

Pirmo skyriaus trečiame skirsnyje aptariami psichologinių teorijų teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus. Psichologinėse teorijose nužudymų priežastys siejamos su asmenybės raidos sutrikimais. Apžvelgiami psichodinaminės teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus. Aptariami šie psichodinaminės teorijos autoriai: D. F. Lowenstein, B. J. Gallagher, J. Levin ir

J. A. Fox. Apžvelgiami frustracijos (agresijos) teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (L. Berkowitz), amžiaus tarpsnių (raidos) teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (D. J. Sears, S. E. Brown, G. M. Gresswell, C. R. Hollin, R. P. Brittain ir kiti autoriai), asmenybinės (personalinės) teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (V. A. Price, M. Daly, M. Wilson), kognityviniai atitikimo teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus (J. Archer ir kiti autoriai).

Pirmo skyriaus ketvirtame skirsnyje aptariami biologinių teorijų teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus. Nužudymų priežastys siejamos su biochemine organizmo sąranga. Aptariami evoliucinės teorijos teiginiai apie asmenis, padariusius nužudymus, biocheminių procesų įtaka asmenims, padariusiems nužudymus (D. Olweus). Nagrinėjama galima genetikos įtaka nužudymų genezėje (M. R. Schoenberg, K. Duff, R. L. Dorfman), taip pat chromosominių anomalijų įtaka galimai nužudymų genezei.

Pirmo skyriaus penktame skirsnyje aptariamos kriminologinės retrospektyvos teorijos ir tyrimai. Pažymima, kad kriminologija tik pradėjo intensyviau domėtis retrospektyvos aspektu ir kad retrospektyvinis aspektas yra nagrinėjamas remiantis atliktais longitudinalių tyrimų rezultatais. Dažniausiai yra analizuojami amžiaus ir agresyvumo, amžiaus ir atskirų nusikaltimų aspektai. Skirsnyje analizuojama kriminogeninio vystymosi esmė. Keliamas klausimas, kas sudaro kriminogeninio vystymosi esmę, – ar tai pamatiniai kriminogeniniai veiksniai, ar tai kriminogeninių veiksnių procesas (įvairių atsirandančių ir vienas kitą stimuliuojančių veiksnių „kamuolys“), kuris turėjo įtakos nusikalstamo elgesio formavimuisi. D. P. Farrington tyrimais nustatė, kad veikiausiai tai yra procesas ir ankstyva nusikalstamo elgesio pradžia susijusi su nuolatiniais ateityje daromais nusikaltimais. Tai patvirtina ir mūsų atliktas atrankinis tyrimas. Asmenys, padarę nužudymus, savo kriminalinę karjerą pradėjo labai anksti, net nuo 8 metų (1,5 proc.), daugiausia pirmąjį nusikaltimą padarė būdami 16 metų – 13,1 proc. (N=403).

Šiame skirsnyje taip pat aptariama nepakankamai tirta Rusijos kriminologijos mokykla, kuri daug dėmesio skiria nusikaltėlio asmenybės raidai. Jų požiūrio pagrindas yra vadinamosios „nusikaltėlio“ ar plačiau „antivisuomeninės“ asmenybės raida. Tai vyksta, anot šios mokyklos atstovų, kaupiant tam tikrą „antivisuomeninį“, „nusikalstamą“ potencialą, kurio didėjimas didina ir nusikaltimo padarymo riziką ir apsunkina tolesnę resocializaciją.

Įvairūs Rusijos kriminologinės mokyklos atstovai įvairiai supranta „nusikalstamą potencialą“ – antivisuomeninės asmenybės vystymąsi. Nuo to antivisuomeninio „potencialo“, „orientacijos“ ir pan. išsivystymo laipsnio priklauso, anot šios teorijos, ir nusikaltėlio tipologija.

Apžvelgiama, kaip suprantama nusikaltėlio asmenybė, kriminalinė asmenybė ir jos raida Rusijos mokslininkų darbuose.

Pirmo skyriaus šeštame skirsnyje aptariama tipologijos sąvoka, autoriai, kūrę nusikaltėlių tipus, taip pat autoriai, kurie kūrė asmenų, padariusių nužudymus, tipus, apibūdinama, kokie reikalavimai yra keliami, kad būtų galima sukurti nusikaltėlių tipologiją, analizuojama, kam yra reikalinga tipologija. Pasiūlytos tipologijos sudarytos nedaugelio (dažniausiai kelių) bruožų pagrindu (dažniausiai pagal MMPI skalę). Konstatuojama, kad reikalinga universali asmenų, padariusių nužudymus (žudikų), tipologija, tai yra sudaryta žudiko elgesio veiksnių visumos pagrindu. Veiksminga tipologija turi būti daugiamatė, tai yra remtis visais esminiais bruožais, todėl, remiantis retrospektyvinio tyrimo rezultatais, ir buvo sukurti statistiniai tipai, susiklostantys pagal asmenų, padariusių nužudymus, nuomones apie gyvenimo sąlygas vaikystėje, paauglystėje, jaunystėje ir prieš padarant nužudymą. Sukurti trys asmenų, padariusių nužudymus tipai: nuolat smurtaujančio žudiko, žudiko narkomano ir žudiko, susijusio su organizuotais nusikaltėliais.

Antrame skyriuje aptariama užregistruotų asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymų padarymu Lietuvoje, socialinė-demografinė charakteristika. Analizuojami duomenys, gauti iš Informatikos ir ryšių departamento prie LR vidaus reikalų ministerijos. Remiantis šiais duomenimis, analizuojami užregistruotų asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymu, amžius, lytis, pilietybė, tautybė, išsilavinimas, socialinė padėtis, taip pat užregistruotų asmenų įtariamų (kaltinamų) nužudymu, kurie mokėsi mokymosi institucijoje, skaičius; užregistruotų asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymu, padariusių nusikalstamas veikas, už kurias nebuvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn, skaičius; kiek iš jų buvo bausta administracine tvarka; kiek jų nužudymo padarymo metu buvo apsvaigusių nuo alkoholio ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų; kiek įtariamų (kaltinamų) nužudymą padarė bendrininkų grupėje, būdami organizuotoje grupėje, būdami nusikalstamame susivienijime; kiek buvo asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymu, kuriems buvo taikytas Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas; kiek buvo užregistruota asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymų padarymu, kurie įtariamai (kaltinami) nužudymu jau priėmus apkaltinamąjį nuosprendį; kiek buvo asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymų padarymu, būdami teismo pripažintais recidyvistais, kiek buvo asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymų padarymu pakartotinai (specialusis recidyvas), kiek buvo asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymų padarymu, kurie nusikalstamą veiką padarė per 1 metus paleidus juos iš pataisos įstaigos; kiek buvo asmenų, įtariamų (kaltinamų) nužudymų padarymu, kurie anksčiau atliko bausmę užsienio valstybės kalėjime, pasiskirstymas. Analizuojami 2000–2007 m. statistiniai duomenys.

Trečiame skyriuje aptariami atrankinio kriminologinio tyrimo rezultatai. Apžvelgiama, kokie veiksniai ir faktoriai didina kriminalinio elgesio tikimybę ir kurie iš jų prisideda prie asmens kriminogeninio vystymosi stabilumo didėjimo ir nužudymo padarymo ateityje.

Šio skyriaus pirmame skirsnyje aptariami asmenų, padariusių nužudymus, tėvų socialiniai bruožai, turint omenyje tokius jų poziciją visuomenėje apsprendžiančius bruožus: mamos amžius, kai laukėsi vaiko; tėvų turėjimas vaikystėje; amžius, kai asmenų, padariusių nužudymus, tėvai išsiskyrė; vaikų globos namų įtaka nusikalstamo elgesio formavimuisi; asmenų, padariusių nužudymus, tėvų išsilavinimas, teistumas, pastovi gyvenamoji vieta, girtavimas; taip pat asmenų, padariusių nužudymus, brolių ir seserų turėjimas, brolių ir seserų skaičius. Taip pat aptariama, kelintas vaikas šeimoje buvo asmuo, padaręs nužudymus.

Antrame skirsnyje nagrinėjami asmenų, padariusių nužudymus, socialiniai bruožai. Aptariama, kokioje makroaplinkoje jie gimė, kokio amžiaus asmenys, padarę nužudymus, vedė ar pradėjo gyventi susidėję; jų sutuoktinių (sugyventinių) išsilavinimas; patraukimas baudžiamojon atsakomybėn; giminių patraukimas baudžiamojon atsakomybėn; kitų asmenų, gyvenusių kartu su asmenimis, padariusiais nužudymus, patraukimas baudžiamojon atsakomybėn; pastovios gyvenamosios vietos turėjimas ar neturėjimas. Apžvelgiama asmenų, padariusių nužudymus, amžius, teistumų skaičius, buvimo įkalinimo įstaigoje metų skaičius, pirmojo teistumo amžius, pirmojo nusikaltimo, už kurį nebūtinai buvo nuteisti, amžius.

Trečiame skirsnyje analizuojami asmenų, padariusių nužudymus, hiperaktyvumo, dėmesio problemų, galvos smegenų traumų, impulsyvumo ir savikontrolės stokos rodikliai. Nemaža dalis asmenų, padariusių nužudymus, gydėsi gydymo įstaigoje dėl psichikos ligų – 16,5 proc. (N=521), dėl alkoholio ar narkotikų – 15,5 proc. (N=521), turėjo galvos smegenų traumų – 40,7 proc. (N=521). Mūsų tyrimo duomenys įtikinamai liudija, kad biologiniai asmenų, padariusių nužudymus, ypatumai tikrai egzistuoja ir yra ganėtinai ryškūs. Tai socialinių problemų biologinės pasekmės. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad asmenys, padarę nužudymus, pasižymi savikontrolės trūkumu, taip pat jie greitai įsižeidžia, yra agresyvūs (nervingi) ir turėjo dėmesio sutrikimų vaikystėje.

Ketvirtame skirsnyje analizuojama asmenų, padariusių nužudymus, šeimos ir vaikų auklėjimo klaidų įtaka, jų nusikalstamo elgesio formavimuisi. Jį skatina šie faktoriai: neefektyvi komunikacija (komunikacija vaikystėje ir paauglystėje tarp tėvų ir būsimų žudikų buvo, buvo keliamos problemos, tačiau jos nebuvo sprendžiamos efektyviai); globos stoka ir psichologinis vaiko atskyrimas (šis faktorius koreliuoja su tėvų nerūpestingumu, visišku būsimų žudikų nepasitikėjimu savo tėvais); skirtinga auklėjimo interakcija ir perteklinė kontrolė (būsimojus žudikus auklėjo skirtingais metodais – vieni auklėdavo labai griežtai, kiti viską leisdavo). Šiame skirsnyje taip pat apžvelgiamos šiuo metu esančios netinkamo ugdymo šeimoje paradigmos, kurios turi įtakos nusikalstamo elgesio formavimuisi ateityje.

Penktame skirsnyje analizuojamas mokyklos poveikis asmenims, padariusiems nužudymus. Apžvelgiamas asmenų, padariusių nužudymus, išsilavinimo lygis: 41,7 proc. (N=499) žudikų turi įgiję vidurinį išsilavinimą. 22,7 proc. – iki dešimties klasių išsilavinimą, 22,0 proc. nebaigę vidurinės mokyklos, 11,2 proc. – pradinį, 3,0 proc. – nebaigtą aukštąjį, 1,0 proc. žudikų yra neraštingi, 0,8 proc. žudikų yra įgiję aukštąjį išsilavinimą. Nustatyta dar viena bloga tendencija Lietuvos mokyklose – nemažas mokytojų abejingumas mokiniams. Į anketos klausimą „Ar mokytojai nekėsdavo Jūsų?“ 18,3 proc. asmenų, padariusių nužudymus, atsakė teigiamai, 20,8 proc. negali pasakyti, ar nekėsdavo jų, t. y. buvo abejingi jiems. 16,8 proc. (N=501) žudikų buvo pašalinti iš mokyklos. Asmenų, padariusių nužudymus, išsilavinimas atitinka Lietuvos gyventojų išsilavinimo lygį.

Šeštame skirsnyje analizuojamas neformalios grupės poveikis, asmenims, padariusiems nužudymus. Yra koreliacija tarp asmenų, padariusių nužudymus, priklausymo organizuotiems nusikaltėliams ir jų draugų priklausymo organizuotiems nusikaltėliams. Net 82,7 proc. asmenų, padariusių nužudymus, priklausė organizuotiems nusikaltėliams ir 82,7 proc. jų draugų priklausė organizuotiems nusikaltėliams. Tačiau oficialieji duomenys rodo visai ką kita. Valstybinė statistika rodo, kad 2006 m. buvo 6,9 proc. asmenų, padariusių nužudymus, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, o 2007 m. valstybinės statistikos duomenimis, nebuvo nė vieno asmens, padariusio nužudymą, susijusio su organizuotu nusikalstamumu. Kad organizuotų nusikaltėlių sumažėtų, siūloma įvesti visuotinį gyventojų turto ir pajamų deklaravimą (kad sumažėtų organizuotų nusikaltėlių galimybės legalizuoti nusikalstamu būdu gautas lėšas; sumažėjus organizuotų nusikaltėlių, nužudymų skaičius turėtų tendenciją mažėti).

Septintame skirsnyje aptariamas darbinės veiklos poveikis asmenims, padariusiems nužudymus. Tyrimu nustatyta, nuo kurio amžiaus asmenys, padarę nužudymus, pradėjo save išlaikyti (64,5 proc. (N=407) žudikų save išlaikyti pradėjo iki 18 m. imtinai), ar jie turėjo specialybę (68,1 proc. (N=501) žudikų yra įgiję specialybę), ar buvo atleisti iš darbo darbdavio iniciatyva (79,8 proc. (N=521) žudikų nebuvo atleisti iš darbo darbdavio iniciatyva). Darbinės veiklos veiksniai nevaidina esminio vaidmens nužudymų etiologijoje Lietuvoje – 49,6 proc. (N=464) žudikų turėjo darbą. Dauguma žudikų nužudymo padarymo metu dirbo nekvalifikuotą darbą (47,6 proc.), kvalifikuotą darbą dirbo 37,2 proc. (N=468). Mūsų atrankinio tyrimo rezultatai nepatvirtina R. D. Crutchfieldo ir S. R. Pitchfordo tyrimų – nemaža dalis žudikų dirbo kvalifikuotą darbą.

Aštuntame skirsnyje aptariama asmenų, padariusių nužudymus, ir jų aukų fizinių ir psichinių išgyvenimų charakteristika. 86,6 proc. (N=409) asmenų, padariusių nužudymus, gailisi dėl padaryto nusikaltimo. Taip pat analizuojami faktoriai, kurie lėmė aukų fizinius ir psichinius išgyvenimus: sadistinės emocijos pasireiškimo faktorius, nusikaltimo situacijos poveikio faktorius

ir atgailos faktorius. Sadistinės emocijos pasireiškimo faktorius paaiškina per 30 proc. dispersijos, Nusikaltimo situacijos poveikio faktorius – per 21 proc. dispersijos, Atgailos faktorius – 20 proc. dispersijos. Tas faktorius, kuris paaiškina daugiau dispersijos, yra svarbesnis.

Devintame skirsnyje analizuojami asmenų, padariusių nužudymus, socialiniai ryšiai ir jų išgyvenimo charakteristika. Asmenys, padarę nužudymus, turi pomėgių, siekia pirmauti, turi artimų draugų, turi baimės jausmą, pasižymi atkaklumu, turėjo pastovių pajamų pragyvenimui prieš nužudydami, paauglystėje domėjosi seksu, smurtu ir kitomis draudžiamomis temomis, jų gyvenime yra buvę atvejų, kai reikėjo ką nors padaryti nedelsiant, kartais apkalba kitus. Asmenys, padarę nužudymus, turi socialinius poreikius kaip ir kiti žmonės, nedarantys nužudymų. Atrankinio tyrimo rezultatai rodo, kad žudikų socialinė padėtis pagal gyvenamąją vietą praktiškai nepasikeitė. Didžioji dauguma žudikų ten, kur gimė, gyveno ir iki nužudymo. Tarp žudikų nebuvo jokio vertikalaus socialinio kilimo pagal gyvenamąją ir nužudymo vietą. 34,2 proc. asmenų, padariusių nužudymus, pritaria laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmei, 27,6 proc. pritaria mirties bausmei, 35,7 proc. žudikų teigia, kad artimieji jų nelanko įkalinimo įstaigoje. Tai rodo, kad apie trečdalis žudikų – užribio žmonės.

Dešimtame skirsnyje aptariama asmenų, padariusių nužudymus, deviantinio elgesio ir jo interpretacijos charakteristika. Aptariami tokie deviantinio elgesio požymiai kaip alkoholio vartojimas – būdami 10 m. alkoholį vartojo jau 2,8 proc. (N=423) žudikų, 12 m. ir 13 m. – po 4,3 proc. žudikų. Alkoholio vartojimo pradžios pikas tarp žudikų pasiektas, kai jiems buvo 16 m. ir sudarė 20,1 proc.; 18 m. alkoholį pradėjo vartoti 19,9 proc. žudikų. Būdami šešiolikos metų alkoholį jau vartojo daugiau kaip pusė žudikų; rūkymas (atrankiniu tyrimu nustatyta, kad sulaukę 15 metų jau rūkė 54,5 proc. (N=413) žudikų), narkotikų vartojimas (atrankiniu tyrimu nustatyta, kad 85,4 proc. (N=499) žudikų vartoja narkotikus), žudikų baudimas už svetimos nuosavybės pavogimą at sugadinimą (51 proc. (N=504) žudikų buvo baustas už tai, kad pavogė ar sugadino svetimą nuosavybę), jų baudimas administracine tvarka už teisės pažeidimus (55,4 proc. (N=502) buvo bausti administracine tvarka už teisės pažeidimus). Analizuojami žudikų pateikti atsakymai apie jų žinias apie laukiančią bausmę už nužudymą (35,8 proc. (N=407) neįsivaizdavo, kokia yra bausmė už nužudymą), žudikų mintis nužudymo darymo momentu apie baudžiamąją atsakomybę (8,2 proc. žudikų galvojo, kad už tai bus baudžiamoji atsakomybė, bet tikėjosi jos išvengti (N=421). Aptiriamos žudikų nuomonės apie tai, kas juos galėjo sulaikyti nuo nužudymo. Jų atsakymai yra suskirstyti pagal amžiaus tarpsnius. Taip pat analizuojamas klausimas, kas pastūmėjo padaryti nužudymą. Faktorinė analizė išskyrė tris faktorius, kas pastūmėjo padaryti nužudymą: narkotikų poveikio faktorių (paaiškina per 64 proc. dispersijos), pinigų trūkumo faktorių (paaiškina apie 19 proc. dispersijos) ir alkoholio poveikio faktorių (paaiškina apie 10 proc. dispersijos).

Vienuoliktame skirsnyje aptariama asmenų, padariusių nužudymus, padėtis teisme. Atrankiniu tyrimu nustatyta, kad didžioji dauguma (53,3 proc.) (N=521) žudikų buvo nuteisti už kvalifikuotą nužudymą. Daugiausia nužudymų (62,1 proc. (N=278)) padaroma dėl savanaudiškų paskatų. Išaiškinti faktoriai, turėję įtakos teisingumo įgyvendinimui: teisėjų supratimo teisme faktorius (paaiškina apie 50 proc. dispersijos), aiškus baudžiamojo proceso supratimo faktorius (paaiškina apie 22 proc. dispersijos), advokato pastangų padėti faktorius (paaiškina apie 18 proc. dispersijos),

Ketvirtame skyriuje yra sukuriama statistiniai tipai, kurie susiklosto pagal asmenų, padariusių nužudymus, nuomones apie gyvenimo sąlygas vaikystėje, paauglystėje, jaunystėje ir prieš padarant nužudymą. Išskiriami šie žudikų gyvenimo sąlygų faktoriai žudikų vaikystėje: žudiko vaikystės smurtinio elgesio modelio faktorius, neadekvačios vaikų kontrolės vaikystėje faktorius, smurto vaikų atžvilgiu vaikystėje faktorius. Žudikų paauglystėje išskyrėme šiuos gyvenimo sąlygų faktorius: polinkis į smurtą, polinkis į priklausomybę nuo narkotikų, nebuvimas įvertintu. Žudikų jaunystėje išskyrėme šiuos gyvenimo sąlygų faktorius: pinigų trūkumas (neįvertinimas), agresija darbo vietoje ir namuose, priklausymas organizuotiems nusikaltėliams jaunystėje ir vėliau. Asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo sąlygos prieš padarant nužudymą buvo labai sudėtingos. Asmenims, padariusiems nužudymus, prieš du mėnesius iki nužudymo pasireiškė šie faktoriai: smurto protrūkio, prekybos narkotikais su smurto elementais, žalos padarymo.

Po to aptariamas asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo sąlygų vaikystėje, paauglystėje, jaunystėje ir prieš du mėnesius iki nužudymo padarymo santykis. Didžiausią įtaką asmenų, padariusių nužudymus, nusikalstamam elgesiui formuoti turi gyvenimo sąlygos paauglystėje. Šis laikotarpis turi pačią didžiausią įtaką nusikalstamam elgesiui formuoti – 61,8 proc., po to seka gyvenimo sąlygų prieš du mėnesius iki nužudymo padarymo įtaka (19,5 proc.) ir asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo sąlygų vaikystėje įtaka (14,4 proc.). Mažiausią įtaką asmenims, padariusiems nužudymus, turi gyvenimo sąlygų jaunystėje laikotarpis: šių sąlygų indėlis į nusikalstamo elgesio formavimąsi – 4,3 proc.

Pateikiami, asmenų, padariusių nužudymus (žudikų), tipai: nuolat smurtaujančio žudiko, žudiko narkomano ir žudiko, susijusio su organizuotais nusikaltėliais. Pateikiami esminiai skirtumai tarp šių žudikų tipų.

Ketvirto skyriaus pirmame skirsnyje apibendrinami atrankinio tyrimo duomenys. Konstatuojama, kad pasaulyje panoraminio asmenų, padariusių nužudymus, vaizdo nebuvo pateikta. Buvo nagrinėjami atskiri veiksniai, kurie turi įtakos nužudymų padarymui. Šie veiksniai lyginami su atrankinio tyrimo metu nustatytais veiksniais, įtakojuosiais nužudymų padarymą. Taip pat įvertinamas nuteistųjų iki gyvos galvos už nužudymus savijautos ir emocinės būsenos lygis, jis

lyginamas su nuteistųjų už vagystes savijautos ir emocinės būsenos lygiu. Tyrimu nustatyta, kad 48 proc. nuteistųjų asmenų už nužudymus iki gyvos galvos savijauta yra vidutiniška, 41 proc. – bloga, 11 proc. – gera. 35 proc. nuteistųjų už vagystes savijauta yra gera, 12 proc. – vidutiniška, 23 proc. – bloga. Nustatyta, kad nuteistųjų už vagystes savijautos lygis buvo statistiškai patikimai ($p < 0,05$) geresnis negu nuteistųjų už nužudymus iki gyvos galvos asmenų.

Nuteistųjų už vagystes emocinės būsenos lygis buvo statistiškai patikimai ($p < 0,05$) geresnis negu nuteistųjų už nužudymus iki gyvos galvos emocinės būsenos lygį: 43 proc. už nužudymą iki gyvos galvos asmenų emocinė būsena yra bloga ir tik 25 proc. nuteistųjų už vagystes yra blogos emocinės būsenos. Atsižvelgiant į šiuos tyrimo rezultatus taip pat į 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendaciją Nr. Rec(2003)22 „Dėl Lygtinio paleidimo“ ir 2003 m. spalio 9 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendaciją Nr. Rec(2003)23 „Dėl Kalėjimų administracijų nuteistųjų iki gyvos galvos ir kitų ilgam terminui nuteistųjų kalinių valdymo“, siūloma LR teisės aktuose numatyti galimybę nuteistiesiems iki gyvos galvos už nužudymus taikyti lygtinį paleidimą. Tokie pokyčiai šiek tiek sušvelnintų Lietuvos baudžiamąją politiką.

Išvados ir siūlymai:

1. Apžvelgę kriminologines teorijas ir žudikų bei jų nusikaltimų tyrimus galime susisteminti veiksnius, kurie vaidina esminį vaidmenį nužudymų etiologijoje. Išskiriami šie veiksniai: auklėjimo klaidų, šeimos, mokyklos, neformalios grupės, darbinės veiklos, socialinių ryšių, psichiniai, psichologiniai, biologiniai.

2. Mūsų šalyje padaromų nužudymų etiologijoje esminę vietą ir reikšmę užima šie veiksniai:

Auklėjimo klaidų veiksniai. Nustatyta, kad vaikams, kurie ateityje tapo žudikais, vaikystėje buvo padaryta daug auklėjimo klaidų. Vaikai siekė dėmesio, bet jo negavo, stengėsi spręsti jiems kilusias problemas, kalbėtis su tėvais, tačiau tėvai buvo abejingi vaikų problemoms. Tyrimu nustatyta, kad žudikai buvo auklėjami gana skirtingais metodais: vieno iš tėvų – griežtai, kito – atlaidžiai. **Šeimos veiksniai.** Šeimos, kuriose augo būsimoji žudikai, buvo mažiau socialiai adaptuotos (mažesnis tėvų išsilavinimas), daugiau dezintegruotos (daugiau nepilnų šeimų) ir antisocialios (dažnesnis teistumas, daugiau girtaujančių tėvų). Be to, tai buvo šeimos, turinčios daugiau problemų (jaunas motinų amžius, didesnis vaikų skaičius). Taigi nemaža žudikų dalis turėjo blogesnę, palyginti su bendraamžiais, „starto aikštelę“. Jų socializacija nuo pat pradžių buvo apsunkinta šeimos problemų. **Neformalios grupės veiksniai** (82,7 proc. žudikų priklausė organizuotiems nusikaltėliams; $p < 0,01$). **Socialinių ryšių veiksniai** (27,6 proc. žudikų pritaria mirties bausmei, 17,7 proc. žudikų neturi žmonių, kuriais verta būtų pasitikėti. 35,7 proc. žudikų

artimieji nelanko, šių asmenų socialiniai ryšiai yra nutrūkę – tai užribio žmonės). **Psichiniai veiksniai** (85,4 proc. žudikų vartoja narkotikus. 56,3 proc. žudikų narkotikus pradėjo vartoti iki 20 metų. 39,0 proc. asmenų, darydami nužudymą, buvo šiek tiek apsvaigę nuo alkoholio ar narkotikų, 31,0 proc. – stipriai apsvaigę, 30,0 proc. – neapsvaigę. 43,4 proc. žudikų mano, kad tas apsvaigimas buvo labai svarbus nužudymo padarymui). **Psichologiniai veiksniai** (žudikams būdingas, impulsyvumas (greitai išsižeidžia) – 45,0 proc., 30,5 proc. yra agresyvūs (nervingi), 32,8 proc. turėjo dėmesio sutrikimų vaikystėje). **Biologiniai veiksniai** (didelė dalis žudikų (40,7 proc.) turėjo galvos smegenų traumų – tai socialinių problemų biologinės pasekmės).

Mokyklos ir darbinės veiklos veiksniai nevaizina esminio vaidmens nužudymų etiologijoje Lietuvoje. Mūsų atrankinis tyrimas rodo, kad 49,6 proc. žudikų, darydami nužudymą, turėjo darbą, 42,0 proc. darydami nužudymą neturėjo darbo. 37,2 proc. žudikų Lietuvoje dirbo kvalifikuotą darbą. Žudikų išsilavinimo lygis atitinka Lietuvos gyventojų išsilavinimo lygį. 41,7 proc. žudikų turi įgiję vidurinę išsilavinimą (2006 m. duomenimis, Lietuvoje daugiausia gyventojų (apie 610 tūkst.) turėjo vidurinę išsilavinimą).

3. Žudikų vaikystėje buvo būdingi trys faktoriai, lėmę tolesnį nusikalstamo elgesio formavimąsi: Žudiko smurtinio elgesio modelio vaikystėje faktorius, Neadekvačios vaikų kontrolės vaikystėje faktorius ir Smurto vaikų atžvilgiu vaikystėje faktorius.

Nustatėme, kad vaikystėje jį veikė šie neigiami šeimos ir vaikų auklėjimo klaidų faktoriai: Neefektyvios komunikacijos (artimieji ir šeimos nariai nelabai stengėsi su juo bendrauti, tačiau svarbiais klausimais išklaudydavo juos, realiai problemos nebūdavo sprendžiamos), Globos stokos ir psichologinio vaiko atskyrimo (vaiku būdavo nesirūpinama, jis jausdavosi atstumtas), Skirtingos auklėjimo interakcijos ir perteklinės kontrolės (tėvai, seneliai, kiti jį auklėjantys asmenys auklėjo jį skirtingai: vieni – griežtai, kiti – atlaidžiai).

Žudikų paauglystėje buvo būdingi šie trys faktoriai, lėmę tolesnį jų nusikalstamo elgesio formavimąsi: Polinkio į smurtą paauglystėje faktorius, Polinkio į priklausomybę nuo narkotikų faktorius, Nebuvimo įvertintu faktorius.

Faktoriai, lėmę tolesnį žudikų nusikalstamo elgesio formavimąsi jaunystėje, buvo šie: Pinigų trūkumo (neįvertinimo) faktorius, Agresijos darbo vietoje ir namuose jaunystėje faktorius, Priklausymo organizuotiems nusikaltėliams jaunystėje ir vėliau faktorius.

Reikšmingiausias žudikų gyvenimo sąlygų prieš padarant nužudymą faktorius buvo smurto protrūkis (pagrindinis požymis – prieš 2 mėn. iki nužudymo padarymo sužeidė ką nors, tačiau tam asmeniui nereikėjo medikų pagalbos), antrasis faktorius – prekyba narkotikais, trečiasis – materialinės žalos padarymas.

Didžiausią įtaką žudikų nusikalstamam elgesiui formuoti turėjo gyvenimo sąlygos paauglystės laikotarpyje. Jų įtaka – 61,8 proc. Po to sekė gyvenimo sąlygų prieš 2 mėn. iki nužudymo padarymo įtaka (19,5 proc.) ir gyvenimo sąlygų žudikų vaikystėje įtaka (14,4 proc.). Mažiausią įtaką žudikų nusikalstamam elgesiui formuoti turi gyvenimo sąlygos jaunystės laikotarpyje (4,3 proc.).

41 proc. nuteistųjų už nužudymus iki gyvos galvos savijauta yra bloga, 43 proc. nuteistųjų už nužudymus iki gyvos galvos yra blogos emocinės būsenos.

4. Remdamiesi retrospektyvinio tyrimo rezultatais išskyrėme tris statistinius asmenų, padariusių nužudymus (žudikų), tipus: nuolat smurtaujančio žudiko, žudiko narkomano ir žudiko, susijusio su organizuotais nusikaltėliais.

Remdamiesi išvadomis, galime suformuluoti tokius siūlymus:

1. Apsunkintos socializacijos šeimoms rekomenduojame socialinių įgūdžių ugdymo programas.
2. Vaikų ugdymo įstaigų psychologams ir socialiniams darbuotojams vaikystės ir paauglystės laikotarpyje didelį dėmesį skirti ugdant socialinius įgūdžius ir motyvuoti nevartoti narkotinių medžiagų.
3. Pataisos įstaigose nuteistiesiems už nužudymus taikyti emocinių būsenų reguliavimo pratybas.
4. Pataisos įstaigose taikyti tris atskiras programas žudikams resocializuoti: nuolat smurtaujančio žudiko tipui priskiriamiems žudikams resocializuoti taikyti Socialinio bendravimo įgūdžių tobulinimo programą, žudiko narkomano tipui priskiriamiems žudikams taikyti Narkotikų prevencijos programą, žudiko, susijusio su organizuotais nusikaltėliais, tipui taikyti Savarankiškumo ugdymo ir problemų sprendimo programą.
5. Atsižvelgiant į tai, kad atrankinio tyrimo metu nustatyta, kad gana nemaža dalis žudikų narkotikus pradėjo vartoti ankstyvosios paauglystės laikotarpiu – nuo 13 metų narkotikus pradėjo vartoti 1,4 proc. žudikų, nuo 14 metų – 9,5 proc. žudikų, 10,8 proc. – nuo 16 metų. Taip pat 25,3 proc. žudikų atsakydami į klausimą, ką daryti, kad įstatymas geriau sulaukytų žmones nuo nusikaltimo – nužudymo, siūlo priverstinai gydyti nuo narkomanijos. Taigi siūlytume asmenis, vartojančius narkotikus, sistemingai gydyti nuo narkomanijos.
6. Atsižvelgiant į 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendaciją Nr. Rec(2003)22 „Dėl Lygtinio paleidimo“²¹, 2003 m. spalio 9 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendaciją Nr. Rec(2003)23 „Dėl Kalėjimų administracijų nuteistųjų iki gyvos galvos

---

²¹ Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole). [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)22](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)22), prisijungimo laikas 2008-08-15.

ir kitų ilgam terminui nuteistų kalinių valdymo²², taip pat, kad nuteistųjų iki gyvos galvos už nužudymus įkalinimo įstaigoje savijauta ir emocinė būseną yra bloga, siūlytume LR bausmių vykdymo kodekse numatyti galimybę taikyti lygtinį paleidimą ir nuteistiesiems iki gyvos galvos asmenims, tai yra:

1) LR bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio „Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sąlygos“ 3 dalį papildyti 5 punktu ir jį išdėstyti taip:

„5) asmenys, nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos, atlikę 25 metų laisvės atėmimo bausmę.“

2) LR bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnį „Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sąlygos“ papildyti 7 dalimi ir ją išdėstyti taip:

„7. Lygtinio paleidimo, kuris yra taikomas nuteistajam iki gyvos galvos terminas yra nuo 4 metų iki 10 metų. Konkretų lygtinio paleidimo terminą nurodo apylinkės teismas nutartyje paleisti nuteistąjį iš pataisos įstaigos.“

3) Pripažinti netekusiu galios LR bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio „Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų netaikymas“ 1 dalies 2 punktą.

4) Papildyti LR bausmių vykdymo kodekso 164 straipsnį „Teikimas lygtinai paleisti nuteistąjį iš pataisos įstaigų“ 4¹ dalimi ir ją išdėstyti taip:

„4¹. Jeigu teismas atsisako nuteistąjį laisvės atėmimu iki gyvos galvos lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos, pakartotinis teikimas galimas ne anksčiau kaip po 2 metų po nutarties atsisakyti nuteistąjį lygtinai paleisti priėmimo dienos.“

7. Atsižvelgiant į tai, kad nuteistojo laisvės atėmimu iki gyvos galvos lygtinis paleidimas ar nepaleidimas iš įkalinimo įstaigos yra susijęs su baudžiamosios politikos realizavimu, siūlytume LR baudžiamojo proceso kodekso 362 straipsnį „Su nuosprendžio vykdymu susijusių klausimų išsprendimo tvarka“ papildyti 2¹ dalimi ir ją išdėstyti taip:

„2¹. Nagrinėjant nuteistojo laisvės atėmimu iki gyvos galvos lygtinio paleidimo klausimą, teismo posėdyje privalomai dalyvauja bausmę vykdančios institucijos atstovas, nuteistasis, prokuroras ir gynėjas.“

---

²² Recommendation Rec(2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=75267&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogo=FFAC75>, prisijungimo laikas 2008-08-15.

MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS

1. Pocius A. Nusikaltėlio asmenybės samprata Rusijos autorių kriminologinių koncepcijų kontekste // *Jurisprudencija*. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai. – Nr. 5(95), 2007. P. 71–77.
2. Pocius A. Šeimos ir mokyklos įtaka nuteistųjų iki gyvos galvos už nužudymus asmenų nusikalstamo elgesio formavimuisi // *Jurisprudencija*. Mykolo Romerio universitetas. Mokslo darbai. – Nr. 10(100), 2007. P. 52–59.
3. Pocius A. Sintetinis nusikaltėlio asmenybės formavimosi modelis // *Teisė*. Vilniaus universitetas. Mokslo darbai. – T. 64, 2007. P. 92–109.
4. Pocius A. Asmenų, nuteistų iki gyvos galvos už nužudymus, ir asmenų, nuteistų už vagystes, savijautos ir emocinės būsenos palyginimas // *Sveikatos mokslai = Health science: visuomenės sveikata, medicina, slauga*. – Nr. 3(50), 2007. P. 894–897.

Kita mokslinė publikacija disertacijos tema

1. Pocius A. Nuteistųjų kalėti už smurtinius nusikaltimus savijauta ir emocinė būseną // *Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose: patirtis, galimybės ir ribos: socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencijos pranešimų santrauka*. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2007, P. 98-101.